

مطالعه تطبیقی ابزارهای ارزیابی اثرات اجتماعی در پژوهش‌های اجتماعی

سارا حاجی علیانی^۱، فرحناز رستمی^{۲*}، مصطفی احمدوند^۳، علی اصغر میرکزاده^۴، حسین آزادی^۵

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۰۷/۲۶

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۵/۲۵

DOI: 10.30495/JISDS.2023.74750.11932

چکیده

نظر به اینکه ارزیابی اثرات اجتماعی به عنوان پیش نیازهای اجتماعی برای حل مشکلات و ناکارآمدی‌های اجتماعی و حتی از مهمترین بخش‌های شروع برای رشد اقتصادی است و فرصت‌هایی را برای کاربرد بنیادی مبانی توسعه‌ی پایدار فراهم می‌کند. از این رو لزوم توجه به بعد اجتماعی و تمرکز بر ارزیابی این بعد به منظور فراهم آوردن یک نتیجه‌گیری کلی از اثرات اجتماعی اقدامات و برنامه‌های توسعه‌ی پایدار را تحت تاثیر قرار می‌دهد. با این حال بررسی ادبیات نشان می‌دهد که مطالعات کمی در زمینه‌ی توصیف و تفسیر روش‌های ارزیابی اثرات اجتماعی با وجود اهمیت و جذابیت ارزیابی این بعد در اقدامات توسعه‌ی پایدار وجود دارد. علیرغم در دسترس بودن معیارها برای اندازه‌گیری اثرات اجتماعی، انتخاب ابزارهایی که مطابق با نیازهای دقیق محققان حوزه علوم اجتماعی باشد، کاری بس دشوار است. به منظور پرداختن به این چالش، هدف اصلی پژوهش حاضر ارائه یک تحلیل جامع از ابزارهای متداول و پرکاربرد اندازه‌گیری اثرات اجتماعی در پروژه‌های اجتماعی است که با استفاده از مروری سیستماتیک بر ادبیات موضوع صورت گرفته است. از این نظر، در این مطالعه از الگوی جرج زی ال بردی به عنوان یکی از مهمترین روش‌های استاندارد برای مقایسه تطبیقی این ابزارها در قالب چهار مرحله توصیف، تفسیر، همجواری و مقایسه بهره‌گیری شده است. نتایج نشان می‌دهد که همیشه بهترین یک روش وجود ندارد و هر روش به طور قطع روش‌های دیگر را منتفی نمی‌کند. از سویی دیگر هر روش بهتر از روش دیگر نمی‌باشد و انتخاب بهترین روش به عواملی مانند حوزه پژوهش، موضوع تحقیق، طراحی تحقیق، انتخاب روش‌های مناسب و متناسب، بازبینی در انتخاب‌های انجام شده، بررسی مجدد سؤال‌ها، ماهیت مساله و سایر عوامل زمینه‌ای دارد.

واژگان کلیدی: اثرات اجتماعی، مقایسه تطبیقی، الگوی جرج بردی، ارزیابی

^۱ دانشجوی دکتری ترویج و آموزش کشاورزی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.
(E mail: sarahajaliany@yahoo.com)

^۲ دانشیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران (نویسنده مسئول).
(E mail: fr304@yahoo.com)

^۳ استاد، گروه مدیریت توسعه روستایی، دانشکده‌ی کشاورزی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.
(E mail: mahmadvand@yu.ac.ir)

^۴ دانشیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.
(E mail: mirakzadeh.ali@gmail.com)

^۵ استادیار، گروه آگرو - بیوتکنولوژی، دانشگاه لیژ، ژامبلو، بلژیک.
(E mail: hossein.azadi@ugent.be)

مقدمه

اثرات اجتماعی، فلسفه‌ای راجع به مردم سالاری و آزادی‌های مدنی در توسعه است، که در یک نگاه ایده آل ابعاد آسیب شناسی توسعه (از طریق شناسایی اثرات آسیب زا و ناخواسته برنامه‌ها)، فرآیند توسعه (از طریق تعمیق مشارکت عمومی و ایجاد سرمایه اجتماعی) و هدف توسعه (از طریق فراهم سازی فرصت توانمندسازی و بهبود کیفیت زندگی مردم) را تعریف و تحلیل می‌کند (Vanclay, 2003-2019). براین اساس لزوم توجه به این اثرات و اهمیت یافتن جنبه‌های اجتماعی تحت عنوان برنامه‌های جذاب نوسازی توسعه، برای به حداقل رساندن زیان‌های وارد شده بر محیط زندگی انسان‌ها و توجه ویژه به تعالی و پیشرفت به برنامه مادی و معنوی جوامع انسانی در جریان اقدامات توسعه‌ای؛ یکی از مهمترین و کلیدی ترین ابزار در برنامه ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها برای رشد و توسعه از سوی دولت‌ها محسوب می‌شود (واعظ زاده و همکاران، ۱۳۹۴).

از آنجایی که اثرات اجتماعی طیف وسیعی از مفاهیم، اصول و مقولاتی را شامل می‌شود، که اثر این مقولات و مفاهیم بر افراد، سازمان‌ها یا کل جامعه در شناسایی تاثیرات مختلف دربردارنده‌ی بینش‌هایی برای تحلیل انواع اثرات است. از این نظر توجه به اهمیت ارزیابی جنبه‌های اجتماعی در مداخلات توسعه‌ای، برنامه ریزی‌ها و علاقه‌ی فزاینده به دانستن اثری که یک عمل، فعالیت یا تصمیم بر جامعه و محیط دارد، سبب شده که اندازه‌گیری، تجزیه و تحلیل و ارزیابی اثرات اجتماعی به عنوان فرآیندهای پویا یا شرایط غیر ایستا برای همسوسازی استراتژی‌های توسعه پایدار سازمان‌های بین‌المللی، دولت‌ها و کسب و کارها دائماً مدنظر قرار گیرد (Alomoto et al., 2022; Rawhouser et al., 2019). بنابراین ارزیابی اثرات اجتماعی به عنوان یک ابزار، تکنیک، نوعی روش شناسی مستقل و در نهایت از زاویه‌ای وسیع تر، یک پارادایم و چارچوب فعالیت برای بررسی اثرات اجتماعی با هدف دستیابی به شاخص‌های دقیق تر و سازگار با این بخش، ایجاد روش‌های بهتر، پردازش اطلاعات، ارائه نتایج دقیق و قابل اعتمادتر، تجزیه و تحلیل چگونگی تأثیرگذاری آنها در زمینه‌ی تصمیم‌گیری در پژوهش‌های اجتماعی است. لذا نقش کلیدی این ابزارها در ارزیابی کاری حساس می‌باشد؛ چراکه فرآیند ارزیابی این روش‌ها در زمینه‌ها و بسترهای اجتماعی بدین صورت است که حتی فعالیت‌های اقتصادی را تحت تأثیر آن قرار می‌دهند (Hogrefe & Bohnet-Joschko, 2023). از آنجایی که هدف از ارزیابی اثرات اجتماعی پاسخ‌گویی به پرسش‌های ۱) چرا، چه زمانی، در چه مکانی و چه اثراتی در اثر انجام یک اقدام توسعه‌ای برنامه ریزی شده رخ می‌دهند؟ ۲) چه کسانی از این رخدادهای تأثیر می‌پذیرند؟ ۳) چه کسانی از این رخدادهای نفع می‌برند و چه کسانی زیان می‌بینند؟ ۴) با اعمال گزینه‌های اقدام متفاوت و انتخاب‌های متفاوتی که پیش روست، چه چیزی تغییر می‌کند؟ ۵) چگونه می‌توان اثرات ناخوشایند ناشی از اقدامات توسعه‌ای را حذف یا تعدیل کرد و اثرات مثبت آن‌ها را افزود؟ می‌باشد (فاضلی، ۱۳۹۶). لذا توجه به مفروضات روش‌های ارزیابی اثرات اجتماعی سبب می‌شوند که سوالات اجتماعی با یکپارچگی بیشتر از مفروضات انتزاعی فلسفی شکل و قالب بگیرند و موضوع تحقیق اجتماعی، تجزیه و تحلیل و تفسیر داده‌ها نیز تحت تأثیر شیوه‌های انضباطی تفکر قرار خواهند گرفت (Rawhouser et al., 2019; White, 2018). بنابراین توجه به روش‌های ارزیابی در تحقیقات اجتماعی بسیار مهم است، زیرا انتخاب ابزار مناسب هنگام سنجش اثرات اجتماعی مفروضات محقق را در انجام پژوهش راهنمایی می‌کنند و تصمیمات محقق را با هدف پاسخ‌گفتن به پنج دسته پرسش مذکور در فرآیند تحقیق را راهنمایی می‌کنند (Tighsazzadeh, 2017).

از این نظر انتخاب روش مناسب برای ارزیابی اثرات اجتماعی ابزاری کلیدی برای محققان است. از سویی دیگر علیرغم در دسترس بودن روش‌های بسیار برای اندازه‌گیری اثرات اجتماعی، انتخاب ابزارهایی که مطابق با نیازهای دقیق محقق در تحقیق با توجه به محدودیت زمانی، گستردگی، پیچیدگی، تنوع و نبود جمع بندی از روش‌های ارزیابی اثرات اجتماعی که دربردارنده‌ی بینش‌هایی برای تحلیل انواع تاثیرات است، سبب سردرگمی محقق در رابطه با انتخاب ابزار درست و مناسب برای ارزیابی اثرات به دلیل مشکلات عملی مانند محدودیت زمان و منابع می‌شود (Kah & Akenroye, 2020; Rawhouser et al., 2019; Rawhouser et al., 2019). گرچه مطالعات متعددی با هدف مقایسه‌ی تطبیقی تحقیقات اجتماعی انجام شده است، لکن بررسی منظم تحقیقات

حوزه ارزیابی اجتماعی از نظر روش‌های مختلف انجام نشده است و علیرغم اهمیت اثرات اجتماعی در تحقیقات اجتماعی، هنوز استانداردهای تکنیک‌های ارزیابی اثرات اجتماعی هم در زمینه‌های نظری و هم از نظر تجربی و کاربردی توسعه نیافته است. براین اساس ساختار و محدودیت‌های احتمالی مطالعات اجتماعی نشان دهنده‌ی عدم توجه به این امر مهم است. از سویی دیگر در بررسی ادبیات و مطالعات پیشین، ما هیچ مطالعه‌ای پیدا نکرده‌ایم که تحلیل جامعی از ادبیات در مورد ابزارهای اندازه‌گیری اثرات اجتماعی و تکامل آنها را نشان بدهد (Hogrefe & Bohnet-Joschko, 2023; Tighsazzadeh, 2017). چنانچه عدم جمع‌بندی از روش‌های متداول و پر کاربرد ارزیابی اثرات اجتماعی، کاستی‌ها و فقدان روش‌شناسی برای اندازه‌گیری مسائل اجتماعی را نشان می‌دهد.

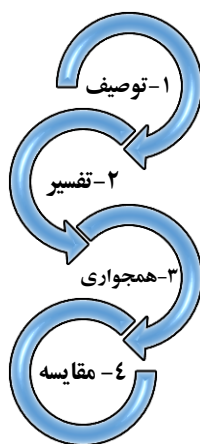
در نهایت با شناسایی خلأها و خطوط تحقیقاتی آتی، هدف این مطالعه نشان دادن یک نمای کلی از روش‌های متداول ارزیابی اثرات اجتماعی است، که به طور انحصاری منعکس‌کننده‌ی اعمال یا پیامدهای اجتماعی هستند و بخش عمده‌ای از ادبیات را در زمینه‌ی اجتماعی تولید می‌کنند. بنابراین مطالعه‌ی ابزارهای متداول اثرات اجتماعی مسیر را برای اهداف تحقیقاتی هموار نموده و شکاف ادبیات مربوط به مواضع فلسفی مطالعات ارزیابی اجتماعی را مرتفع می‌کند و در نهایت راهی را که محقق می‌تواند یافته‌های معتبری ایجاد کند را فراهم می‌نماید. لذا هدف اصلی این مقاله تحلیل ابزارهای روش‌های ارزیابی اجتماعی برای شناسایی و ارزیابی مشکلات فعلی مسایل ابزارهای اجتماعی، سنجش ارزش و ابعاد اجتماعی از منظر روش‌شناسی و کاربرد آنها در این تحقیق است. بنابراین در این پژوهش مقایسه‌ی تطبیقی بین این ابزارها با هدف ارائه اطلاعات جامع در مورد نحوه‌ی کاربرد هر روش و امکان مقایسه هر روش با سایرین برای انتخاب روش درست و مناسب در انجام تحقیقات اجتماعی انجام شده است. از آنجایی تاکنون تحقیقی در رابطه با جمع‌بندی و مقایسه‌ی ابزارهای متداول ابعاد اجتماعی انجام نشده است، از این رو، بررسی و مطالعه‌ی تطبیقی این مطالعه نوآوری محتوایی تحقیق حاضر می‌باشد و نوآوری تکنیکی این تحقیق، استفاده از الگوی جرج زی‌ال‌بردی به منظور مقایسه‌ی تطبیقی ابزارهای متداول ارزیابی اجتماعی می‌باشد.

روش تحقیق

مطالعه حاضر از نظر هدف کاربردی، است که با روش پژوهش اسنادی و در زمره‌ی یک مطالعه تطبیقی براساس الگوی بردی می‌باشد، تا مقایسه‌ای از ابزارهای متداول ارزیابی اثرات اجتماعی را در پژوهش‌های اجتماعی را نشان می‌دهد. برای دستیابی به اطلاعات موردنیاز و در راستای دستیابی به اهداف این پژوهش، مرور سیستماتیک ادبیات انجام شده است. بدین صورت که در ابتدا یک جستجوی گسترده از متون انگلیسی و فارسی تا سال ۲۰۲۳ انجام شد. جستجوی الکترونیکی با استفاده از داده پایگاه‌های فارسی و انگلیسی Scopus و Web of Science و با استفاده از واژه‌هایی مانند اثرات اجتماعی، ارزیابی اثرات اجتماعی، انجام و کلیه مقالات مرتبط وارد مطالعه شد. با استفاده از جستجوی ذکر شده، ۲۴۵ مقاله در مجلات مختلف پیدا شد. بعد از بررسی مقالات برای حذف مقالات اضافی و باقی ماندن مقالات مرتبط دو معیار در نظر گرفته شد. این دومعیار (۱) تمرکز ویژه بر اثرات اجتماعی و (۲) روش‌ها یا ابزارهای ارزیابی اثرات اجتماعی بود. به طور کلی مقالاتی که معیار اول را نداشته و با معیار دوم نیز مطابقت نداشتند حذف گردید. سپس ۱۸۶ مقاله باقی مانده براساس محور نظری - محتوایی به طور کامل بازبینی شد، تا اطمینان حاصل شود که آنها به موضوع اصلی تحقیق می‌پردازند.

در انجام این کار، منابع و کل محتوای این مقالات با چهار معیار اسکات (داشتن اصالت، اعتبار، نمایا بودن و معنادار بودن) گزینش شده و با شیوه‌ی نمونه برداری عمدی و نظری اقدام به نمونه‌گیری منابع شده است. یعنی باتوجه به محورها و اهداف پژوهش و با عنایت به رویکرد نظری خاص، انتخاب از بین منابع انجام گرفت. البته ذکر این نکته حائز اهمیت است که در تکنیک‌های بررسی منابع از تکنیک‌های تعیین واژگان کلیدی، فیش برداری، طبقه‌بندی و فهرست و اعلام استفاده شد. با تمرکز بر موارد ذکر شده، انتخاب نهایی به ۷۰ مقاله کاهش یافت. ۷۰ مقاله پژوهشی انتخاب شده و باقی مانده به دقت خوانده شدند، سپس

با پردازش متن از منظر رعایت ادبیات پارادیمی و اشباع مطالعاتی مقالات پوشش دهنده شناسایی، نقد و بررسی و سپس در پژوهش حاضر گنجانده شدند. باتوجه به اینکه در مطالعات تطبیقی باید روش‌های شناخته شده و شیوه مناسب انتخاب شود. لذا در این مطالعه برای مقایسه تطبیقی ابزارهای متداول ارزیابی اثرات اجتماعی از الگوی جرج زی ال بردی به عنوان یکی از مهمترین روش‌های استاندارد بهره‌گیری شد. الگوی بردی در جریان مطالعه تطبیقی چهار مرحله دارد: ۱- توصیف: به اعتقاد بردی در جریان مطالعه و تحقیق در این مرحله باید به توصیف پدیده‌ی مورد تحقیق پرداخته شود و پدیده‌های تحقیق براساس شواهد و اطلاعات، یادداشت برداری شده و با تدارک یافته‌های کافی برای بررسی و نقادی در مرحله بعد آماده می‌شود ۲- تفسیر: این مرحله شامل واری و تحلیل اطلاعات توصیف شده در مرحله اول است. ۳- همجواری: طی این مرحله اطلاعاتی که در مرحله اول و دوم بررسی شده اند، به منظور ایجاد چارچوبی برای مقایسه و تفاوت‌ها طبقه بندی و در کنارهم قرار می‌گیرند و ۴- مقایسه: ((مسئله‌ی تحقیق)) که در مراحل قبلی، به خصوص در مرحله همجواری مورد بررسی قرار گرفت، در این مرحله باتوجه به جزئیات در زمینه شباهت و تفاوت‌ها و دادن پاسخ به سوالات تحقیق بررسی و مقایسه می‌شوند. شکل ۱ الگوی جرج بردی در تحقیقات را نشان می‌دهد.

شکل (۱). چارچوب نظری پژوهش برگرفته از الگوی جرج بردی (۱۹۶۹)

براین اساس در مطالعه حاضر بر حسب آنچه ذکر شد، در مرحله اول (توصیف)؛ اطلاعات مبسوطی در مورد روش‌های متداول ارزیابی اثرات اجتماعی بیان خواهد شد. در مرحله دوم مطالعه (تفسیر)، هر روش به طور کامل از منظر روش شناسی مورد تفسیر قرار خواهند گرفت. در مرحله سوم مطالعه (همجواری)، هر روش در قالب چارچوبی خاص برای نشان دادن تفاوت‌ها طبقه بندی خواهند شد و این تفاوت‌ها با استفاده از استانداردهای موجود و از طریق شاخص‌های موجود ارائه خواهد شد. در نهایت، در مرحله چهارم مطالعه (مقایسه)؛ برای پاسخگویی به آخرین و مهمترین سؤال تحقیق، روش‌های متداول ارزیابی، مقایسه خواهند شد تا با وجود این مقایسه و نتایج حاصل محققان بتوانند باتوجه به موضوع پژوهش و مسأله‌ی تحقیق در کمترین زمان ابزار مناسب و دقیق برای ارزیابی در مطالعه‌ی خود انتخاب نمایند.

یافته‌ها

توجه محققین به اندازه‌گیری و ارزیابی جنبه‌های اجتماعی به این دلیل اثرات اجتماعی فرآیندهای پویا یا شرایط غیر ایستا هستند و باید دائماً اندازه‌گیری شوند، روز به روز بیشتر می‌شود. از سویی دیگر با توجه به رشد و تکامل حوزه تحقیق در زمینه‌ی اجتماعی اما در حال حاضر یک نمای کلی ساختار یافته از ابزارهای ارزیابی اجتماعی وجود ندارد. از بیان آنچه گذشت می‌توان دریافت که اگرچه تعداد روش‌های ارزیابی اجتماعی زیاد است ولی به دلیل کمبود درک شده در نتایج روش‌های ارزیابی اقتصادی و محیطی؛

تعداد محدودی از این ابزارها ابعاد اجتماعی را بصورت تخصصی و بدون در نظر گرفتن ابعاد اقتصاد و زیست محیطی ارزیابی می کنند. لذا برای رفع این کاستی با استفاده از مرور بر متون مربوطه چندین روش متفاوت ارزیابی اجتماعی در این زمینه در ادبیات ارائه شده است؛ که ابعاد اجتماعی را در نظر می گیرد و رویکردهای بسیار رایج این روش ها بر ارزیابی اثرات اجتماعی متمرکز است. از میان روش های مختلف ابزارهای ارزیابی اجتماعی پنج روش مختلف و متداول که تمرکز و تاکید بیشتری بر ارزیابی بعد اجتماعی نسبت به سایر روش های ارزیابی ابعاد اجتماعی دارند، مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج به دست آمده در مطالعه انجام شده در خصوص ابزارهای متداول اجتماعی شامل معرفی، تاریخچه و تعریف هر روش در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول (۱). معرفی ابزارهای متداول ارزیابی اجتماعی

ابزارهای ارزیابی اجتماعی	تاریخ	تعریف
مسئولیت اجتماعی شرکت ^۱	۱۹۵۳	به عنوان فعالیتی از شرکت ها برای انجام مسئولیت های خود مربوط به مسائل یا مشکلات خاص تعریف می شود که هدف آن دستیابی به نتایج حاصل از تصمیمات سازمانی بر اساس برخی استانداردهای هنجاری است که بر اثرات مثبت به جای اثرات منفی تاکید بیشتری دارد. از سویی دیگر این روش تأثیر اقدامات شرکت بر جامعه و مدیریت اثرات اجتماعی را در نظر می گیرد. این اثرات نه تنها دارای تعهدات اقتصادی و قانونی است، بلکه مسئولیت های خاصی در قبال جامعه دارد که فراتر از این تعهدات است. بنابراین هدف این روش به حداکثر رساندن منافع و حداقل رساندن جنبه های منفی است (Sari & Wijaya, 2013; Vishwakarma 2019; Sekaki et al., 2023; Hogrefe et al., 2023; Sarvaiya et al., 2016)
ارزیابی اثرات اجتماعی ^۲	۱۹۶۹	در این روش بررسی اثرات اجتماعی و فرهنگی از اولویت بیشتری برخوردار است و از همین رو، به اصول توسعه پایدار و یکپارچه نزدیکتر است. این روش فرآیندی از تحقیق، برنامه ریزی و مدیریت تغییرات اجتماعی یا پیامدهای مثبت، منفی و ناخواسته ناشی از سیاست ها، طرح ها، توسعه ها و پروژه ها است که هدف آن شناسایی و مدیریت اثرات اجتماعی برای پیش بینی، کاهش اثرات منفی و شناسایی فرصت های افزایش منافع برای جوامع محلی و جامعه گسترده تر است و به این پرسش راهبردی پاسخ دهد که توسعه تا چه اندازه با جامعه سازگار، دادگرانه و پایدار است و چگونه برای بازسازی معیشت و بهبود رفاه مردم تلاش می کند؟ بنابراین در یک تعریف جامع، ارزیابی اثرات اجتماعی پژوهشی بین رشته ای با محوریت علوم اجتماعی است که می کوشد با سهیم شدن در همه ی مراحل برنامه ریزی، اجرا و ارزیابی نتایج اقدامات توسعه ای شامل سیاست ها، برنامه ها و طرح ها، به شناخت معتبری از تغییرات ناشی از این اقدامات در محیط طبیعی و اجتماعی دست یابد و پیش از اجرا شدن اقدامات توسعه ای، تأثیرات اجتماعی ناشی از اجرای آن ها را برآورد کند (Tighsazzadeh et al., 2022; Alomoto 2023; Kühnen & Hahn 2018; 2017 Li et al., 2019; Vanclay, 2018; White)
حسابرسی اجتماعی ^۳	۱۹۷۰	حسابرسی اجتماعی ابزاری است که فعالیت های غیرمالی را برنامه ریزی، مدیریت و اندازه گیری می کند و پیامدهای داخلی و خارجی عملیات های اجتماعی و تجاری یک بخش یا سازمان را نظارت می کند. این روش ابزاری برای سنجش اثربخشی خدمات توسعه اجتماعی دولتی یا غیر دولتی است، که هدف آن تضمین استاندارد و دسترسی آسان به منابع توسعه محلی، کشف شکاف های اقتصادی و اجتماعی، ایجاد آگاهی در بین ذینفعان و فعالان توسعه برای فعال کردن بیشتر ابتکارات توسعه محلی و تدوین سیاست بر اساس منافع مردم به منظور ایجاد تغییرات دلخواه است. این روش ابزاری برای پاسخگویی اجتماعی در جهت بررسی، اندازه گیری و گزارش دهی در مورد عملکرد اجتماعی یک سازمان می باشد. به عبارت دیگر، حسابرسی اجتماعی به عنوان ابزار مهمی برای بررسی و ارزیابی هر پروژه ای است که به کشف خلأها و نقاط ضعف در فرآیند و اجرای پروژه و مواجهه با تحقق اهداف برنامه توسعه کمک می کند (Kumar, 2017; Farag et al., 2018; Santoso & Aprillianto, 2019; Sysoieva et al., 2023).

مآخذ: یافته های تحقیق

^۱ Corporate Social Responsibility(CSR)

^۲ Social Impact Assessment(SIA)

^۳ Social Audit(SA)

ادامه جدول (۱). معرفی ابزارهای متداول ارزیابی اجتماعی

تعریف	تاریخ	ابزارهای ارزیابی اجتماعی
ارزیابی چرخه حیات اجتماعی را می‌توان به عنوان روش شناسی یا به عبارت دیگر مراحل رویه‌ای مشخص کرد که در صورت پیگیری منجر به ارزیابی اثرات اجتماعی یک محصول، فرآیند، پروژه یا برنامه در طول چرخه زندگی آن می‌شود. در ارزیابی چرخه‌ی حیات اجتماعی تمرکز بر سنجش اثرات اجتماعی به جای اثرات زیست محیطی در چرخه‌ی حیات است. هدف این روش شناسایی اثرات اجتماعی در نظر گرفته شده و ناخواسته از مداخلات برنامه‌ریزی شده به منظور تدوین برنامه‌های مدیریت پایدار است، که فرآیند تحلیل چگونگی اثرات برنامه‌ها، محصولات، پروژه‌ها، محصولات، فرایندها، فعالیت‌ها و امکانات در طول چرخه زندگی (از گهواره تا گور) را در بر می‌گیرد (Traverso et al., 2019; Naeem Shahid, 2017; shang et al., 2018; weiadima, 2006; Valdivia et al., 2020).	۱۹۹۳	ارزیابی چرخه حیات اجتماعی ^۱
بازده سرمایه‌گذاری اجتماعی یک روش مبتنی بر اصول و یکی از تکنیک‌های ارزیابی اثرات اجتماعی است که ارزش مالی بازده مالی سرمایه‌گذاری را یک قدم جلوتر می‌برد. به عبارت ساده‌تر این نوعی ارزیابی مبتنی بر ذینفعان و ترکیبی از تجزیه و تحلیل هزینه و سود، تعامل ذینفعان، بهبود پروژه و پروکسی‌های مالی است. این تکنیک را می‌توان برای کل سازمان، یک پروژه یا یک فعالیت کوچک و تقریباً برای هر نوع بخشی استفاده کرد. این روش اثرات غیرقابل اندازه‌گیری را پوشش می‌دهد و سعی در ارزیابی و کمی کردن این اثرات دارد و سه شاخص عملکرد اصلی مناسب بودن، اثربخشی و کارایی را برای تعیین نتایج مرتبط اندازه‌گیری می‌کند (Kumar, 2017; Naeem Shahid, 2017; Fujiwara, 2016; Banke-Thomas et al., 2019).	۱۹۹۷	بازده سرمایه‌گذاری اجتماعی ^۲

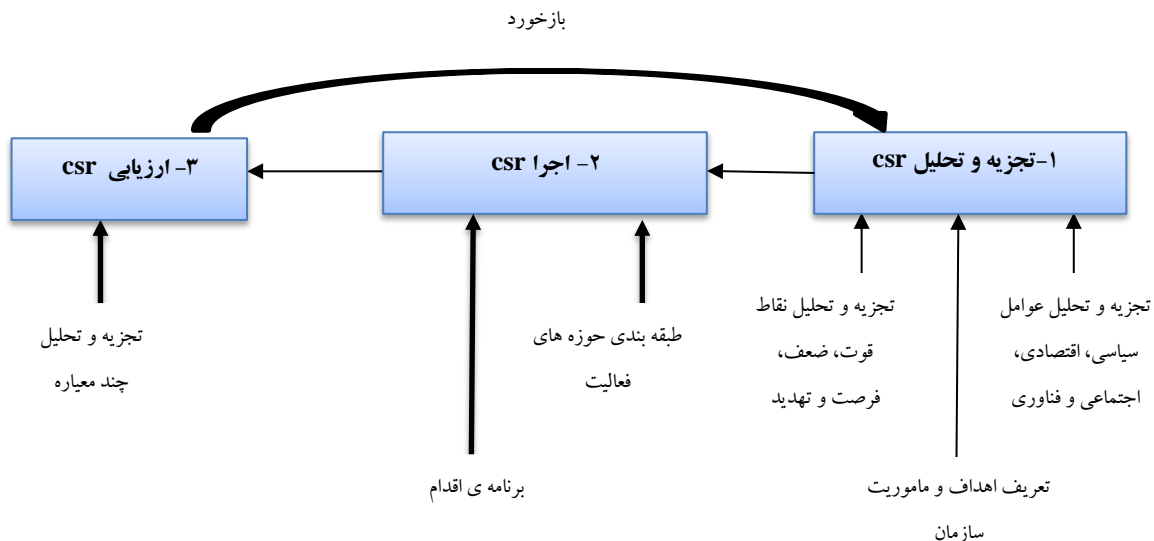
مآخذ: یافته‌های تحقیق

از آنجایی که انتخاب ابزارهای مناسب به عوامل مختلفی از جمله علاقه پژوهشگر، متدولوژی اتخاذ شده، استراتژی تحقیق، بخش تحقیق، دامنه مطالعه، تکنیک‌های جمع‌آوری داده‌ها و اشکال مورد نیاز نتایج بستگی دارد؛ لذا ذکر این نکته حائز اهمیت است، انتخاب هر توسط مورد بسته به موضوع، محدوده‌ی هر مطالعه و عواملی از این قبیل دارد. بنابراین نتایج حاصل از مرحله‌ی اول (مرحله‌ی توصیف الگوی جرح بردی) در جدول ۱ نشان می‌دهد که باتوجه تعاریف ذکر شده از هر روش ارزیابی اجتماعی با توجه به عمومیت و غالبیت هر روش این ابزارها بیشتر به عنوان ارزیابی اثرات اجتماعی شناخته می‌شوند و نقش کلیدی در این محیط دارند. براین اساس با معرفی ابزارهای ارزیابی اثرات اجتماعی و به دنبال توسعه این بعد هر روش مورد تفسیر قرار گرفته است. مسئولیت اجتماعی شرکت یا CSR مفهومی در حال تکامل است که در حال حاضر تعریفی قابل قبول جهانی ندارد. اما این مفهوم بر تعهد و مسئولیت پذیری در قبال جامعه، عمل و فعالیت در زمینه پاسخگویی اجتماعی شرکت و بر نتایج از نظر عملکرد اجتماعی شرکت تأکید دارد. از دیدگاه تاریخی این تکنیک از منافع اجتماعی در بلند مدت محافظت می‌کند (Sarviya et al., 2016). ولی در دیدگاه‌های در حال تحول این روش اثرات اقدامات شرکت بر جامعه را در نظر می‌گیرد و به تصمیم‌گیرندگان تیار دارد تا اقداماتی را انجام دهند که از رفاه جامعه به عنوان یک کل محافظت نماید و منافع خود را بهبود می‌بخشد. براین اساس مسئولیت اجتماعی شرکت الزام می‌کند که شرکت نه تنها دارای تعهدات اقتصادی و قانونی است، بلکه مسئولیت‌های خاصی در قبال جامعه دارد که فراتر از این تعهدات است و این تعهدات باید اندازه‌گیری شود و شرکت‌ها باید عملکرد اجتماعی خود را از طریق CSR گزارش کند، زیرا گزارش‌دهی پاسخ‌گویی به ذینفعان است (Glavas, 2016; Sekaki et al., 2021). بر این اساس هدف از اجرای مسئولیت اجتماعی شرکت (۱) شناسایی نقطه تلاقی منافع جامعه و شرکت، (۲) انتخاب موضوع هدفمند-اجتماعی و (۳) افزایش ابتکار عمل و پذیرفتن مسئولیت و اقدامات شرکت‌ها برای تشویق تأثیر مثبت از طریق فعالیت‌های آن بر محیط، مصرف‌کنندگان، کارمندان، جوامع، سهامداران و سایر اعضای حوزه عمومی است (Glavas, 2016; Hogrefe & Bohnet-Joschko, 2016).

¹ Social Life Cycle Assessment (SLCA)

² Social Return on Investment (SROI)

(2023). لذا مسئولیت اجتماعی شرکت در مورد چگونگی مطابقت ارزش ها و رفتار مشاغل با انتظارات و نیازهای ذینفعان است که نه تنها مشتریان و سرمایه گذاران، بلکه کارمندان، تأمین کنندگان، جوامع، تنظیم کنندگان، گروه های علاقه خاص و کل جامعه که هدف مسئولیت اجتماعی شرکت هستند را در نظر می گیرند (Vishwakarma, 2019; Sekaki et al., 2021). بنابراین این روش به عنوان یک واکنش اجتماعی بیش از آنکه نقشی واکنشی و ترمیمی داشته باشد دارای نقش پیش بینی کننده و پیشگیرانه است که اثرات اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی عملیات را مدیریت می کند تا منافع را به حداکثر برساند و جنبه های منفی را به حداقل برساند. باتوجه به اینکه این روش رویکردی جامعه محور و ابزاری برای مدیریت ریسک با تأکید بر هزینه ها و محدودیت های انطباق با استانداردهای اجتماعی و زیست محیطی در زمینه ی ریسک مالی و ریسک زنجیره تامین با عملکرد مالی شرکت ها رابطه ی مثبت دارد لذا نحوه ی ارزیابی این روش در پنج مرحله ی زیر آورده شده است: (۱) جمع آوری تیم رهبری مسئولیت اجتماعی شرکت، (۲) تعریف عملیاتی از مسئولیت اجتماعی شرکت، (۳) شناسایی الزامات قانونی مسئولیت اجتماعی شرکت، (۴) مرور اسناد، فرآیندها و فعالیت های شرکت مورد ارزیابی و (۵) شناسایی و درگیر کردن ذی نفعان اصلی (Sekaki et al., 2021; Glavas, 2016; Sarvaiya et al., 2016). شکل ۲ مراحل متوالی و مسئولیت اجتماعی شرکت را نشان می دهد.

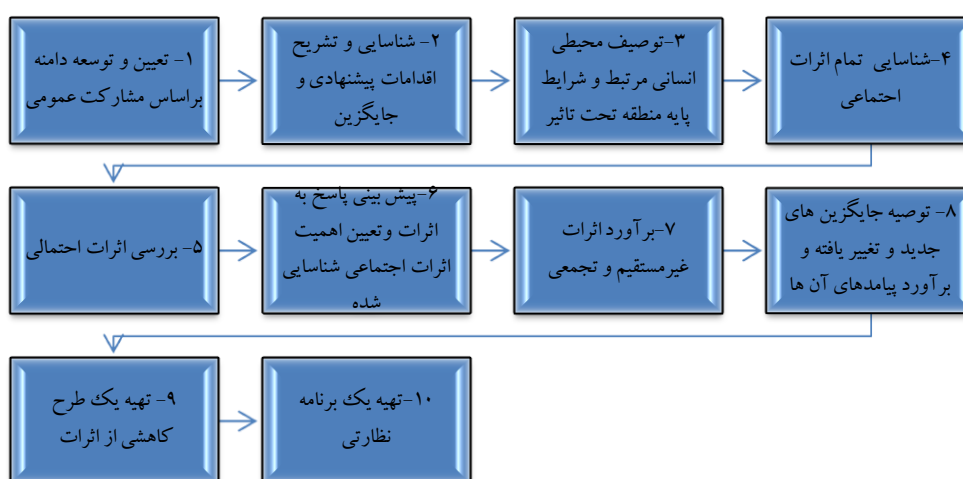
شکل (۱). مراحل متوالی مسئولیت اجتماعی شرکت برگرفته از آراوسوس و همکاران، ۲۰۰۶

روش ارزیابی اثرات اجتماعی شامل فرآیندهای تجزیه و تحلیل، نظارت و مدیریت پیامدهای اجتماعی مورد نظر و ناخواسته، اعم از مثبت و منفی، مداخلات برنامه ریزی شده (سیاست ها، برنامه ها، طرح ها، پروژه ها) و هرگونه فرآیند تغییر اجتماعی است که توسط این مداخلات مورد استفاد قرار می گیرد (Mancini & Sala, 2018). از آنجایی که اثرات اجتماعی از نظر شدت متفاوت هستند لذا دو کارکرد اصلی دارد: (۱) یک ابزار سیاست نرم روش شناختی برای توسعه سیاست های یکپارچه است که سه بعد توسعه پایدار را به طور کامل در نظر می گیرد و شامل ملاحظات مقطعی، ناملوس و بلندمدت می شود و (۲) فرآیندی برای ارزیابی اثرات احتمالی اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی سیاست ها، استراتژی ها، طرح ها و برنامه ها قبل از وقوع است (Vishwakarma, 2019; Rawhouser et al., 2019). از بیان آنچه گذشت می توان دریافت که کارکرد این روش شامل چند اصل مهم است: (۱). بیان شد که این روش هر سه بعد توسعه پایدار را در نظر می گیرد، به این معنی است که هر سه جنبه توسعه پایدار به طور کامل در ارزیابی اثرات اجتماعی ادغام شده است. لذا در سایر روش های ارزیابی اثر مانند روش هایی که برای ارزیابی اثرات زیست محیطی

بکار می‌رود این عامل صدق نمی‌کند. ادغام ابعاد توسعه پایدار به طور کامل در این روش به معنای در نظر گرفتن اثرات کوتاه مدت و بلندمدت است (Kah & Akenroye, 2020; Mancini & Sala, 2018).

چراکه نتایج بدست آمده از طریق این روش بیانگر این حقیقت است که آنچه در کوتاه مدت مفید به نظر می‌رسد می‌تواند در دراز مدت ویرانگر باشد. بر همین اساس در روش‌های دیگر این خطر وجود دارد که ممکن است اولویت‌های کوتاه‌مدت بر دیدگاه‌ها و اثرات بلندمدت اولویت داشته باشند (Alomoto et al., 2022; Tighsazzadeh, 2017). این در حالی است که در این روش ارزیابی اثرات کوتاه و بلندمدت مدنظر است. (۲). این روش رهیافتی است که نتایج آن برای سیاست‌های یکپارچه کاربرد دارد، زیرا این رهیافت ملاحظات ناملموس، فضایی، اثرات بلندمدت و اثرات جانبی ناخواسته را در نظر می‌گیرد و این امر شفافیت و پاسخگویی این روش را در سطوح مختلف نشان می‌دهد. (۳). از آنجایی که در سایر روش‌های ارزیابی ممکن است ارزیابی به روش کمی و سخت مانند تجزیه و تحلیل هزینه - سود و کسب درآمد بر اشکال کیفی و نرم مانند رویکردهای مشارکتی در تجزیه و تحلیل غالب شود، اما در این روش تمرکز فراتر از اعداد و اشکال سخت است. (۴). این روش مشارکت ذینفعان را در مورد اثرات احتمالی (مستقیم یا غیر مستقیم) تضمین می‌کند. این امر سبب آگاهی از پیامدها و باعث شفافیت بیشتر در فرآیند سیاست، مفروضات و ملاحظات زیربنایی برنامه ریزی می‌شود و بر حسب نتایج حاصل راه‌حل‌های سیاستی پایدارتر و توافق‌آمیزتری ایجاد می‌کند. بر این اساس این روش ترویج یک رویکرد چند رشته‌ای، چند دیدگاهی و از پایین به بالا با شفافیت بسیار و قدرت پاسخگویی بالا است (Rawhouser et al., 2019; Vishwakarma, 2019).

باتوجه به اینکه روش ارزیابی اثرات اجتماعی بیش از یک ابزار فنی است. لذا برای ارزیابی دقیق و مناسب موارد زیر باید در مراحل ارزیابی مدنظر قرار گیرد این موارد شامل: (۱). تصمیم‌گیری در مورد نیاز با ارزیابی. (۲). تعیین محدوده‌ی ارزیابی بدین معنی که ارزیابی باید انجام شود. (۳). انتخاب متدولوژی مناسب (روش کمی، کیفی یا تلفیقی) برای مطابقت با محدوده. (۴). تضمین مشارکت ذینفعان. (۵). تجزیه و تحلیل اثرات اقتصادی، زیست محیطی و اجتماعی. (۶). شناسایی هم‌افزایی، تضادها و مبادلات بین این اثرات. (۷). پیشنهاد اقدامات کاهش دهنده برای بهینه‌سازی نتایج مثبت. (۸). ارائه نتایج و گزینه‌ها به سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان (Kah & Akenroye, 2020; Li et al., 2022; Alomoto et al., 2022). بر این اساس شکل ۳ توالی مراحل را در روش ارزیابی اجتماعی نشان می‌دهد.

شکل (۳). مراحل فرآیند ارزیابی اثرات اجتماعی برگرفته از کمیته بین‌سازمانی دستورالعمل‌ها و اصول ارزیابی اثرات اجتماعی (۱۹۹۴) و آنتونی (۲۰۱۰)

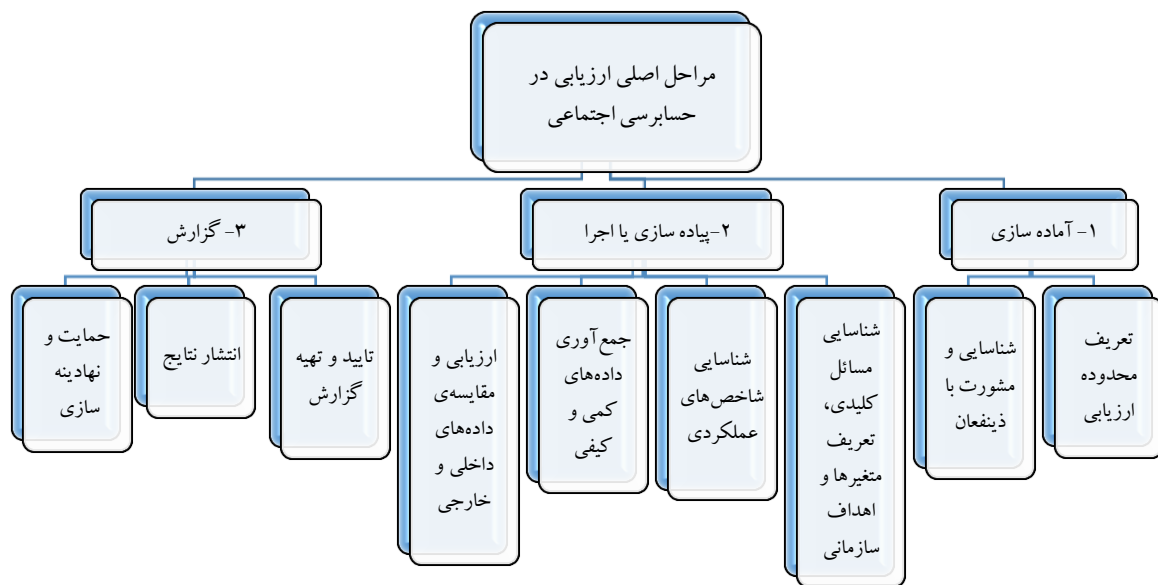

ایده حسابرسی اجتماعی در دهه ۱۹۶۰ ظهور کرد، اما در سال ۱۹۷۰ این روش اجرا و مورد استفاده قرار گرفت. اگرچه تعاریف دقیقی از حسابرسی اجتماعی با توجه به موضوع و حوزه‌ی پژوهش متفاوت است، با این حال، وجه مشترک این تعاریف مختلف، این مفهوم اساسی است که حسابرسی اجتماعی فرآیندی است که توسط آن یک سازمان یا جامعه عملکرد اجتماعی خود را به ذینفعان خود گزارش می‌کند و به دنبال بهبود عملکرد اجتماعی در آینده است (Rubavel, 2018; Sinha & Saija, 2022). هدف اصلی حسابرسی اجتماعی تعیین این نکته است که ذینفعان مختلف (مانند مدیریت، هیئت مدیره، کارکنان، مشتریان، تامین کنندگان، اعضای جامعه، سیاست‌گذاران و غیره) چگونگی عملکرد اجتماعی سازمان را مشاهده کنند. با درک این نکته می‌توان دریافت که حسابرسی اجتماعی در فرآیند برنامه ریزی، مدیریت و اندازه‌گیری فعالیت‌های غیرمالی مسئولیت اجتماعی شرکت اثر گذاشته و به عنوان یک مفهوم و روش ارزیابی و نظارت بر فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی شرکت، منفعی را برای شرکت در زمینه‌ی پایداری فراهم می‌کند (Kumar & Prasuna, 2016).

همچنین حسابرسی اجتماعی علاوه بر اینکه ابزاری برای بررسی و تأیید اعتبار و پایایی گزارش مسئولیت اجتماعی شرکت می‌باشد، می‌تواند به عنوان ابزاری برای نظارت و ارزیابی اجرای روش مسئولیت اجتماعی شرکت یا CSR نیز مورد استفاده قرار گیرد (Santoso & Aprilliant, 2019; Wang et al., 2020). استفاده از روش حسابرسی اجتماعی دارای تعدادی کاربرد بالقوه است. این کاربردها شامل موارد زیر است (۱). تأثیر و عملکرد اجتماعی و اخلاقی سازمان و تأثیر آن بر ذینفعان را زیر نظر دارد. (۲). تعیین می‌کند که سازمان تا چه اندازه به مأموریت خود عمل می‌کند و برای آن ارزش قائل است. (۳). مبنایی را برای شکل دادن به استراتژی مدیریت به شیوه‌ای مسئولیت‌پذیر و پاسخگویی اجتماعی و شناسایی فرصت‌ها و مشکلات احتمالی قبل از بروز آنها فراهم می‌کند. (۴). چگونگی بهبود عملکرد اجتماعی را تسهیل می‌کند. (۵). مدیریت استراتژیک سازمان‌ها، از جمله نگرانی در مورد نفوذ و تأثیر اجتماعی آنها بر سازمان‌ها و جوامع را تسهیل می‌کند. (۶). جامعه، مردم، سایر سازمان‌ها و مؤسسات را از نظر تخصیص منابع سرمایه‌گذاری شده خود در سازمان مطلع می‌کند. (۷). مسئولیت‌پذیری سازمان را در قبال گروه‌هایی که به آنها خدمت می‌کند و به آنها وابسته است افزایش می‌دهد (Farag et al., 2018; Kumar & Prasuna, 2016).

براین اساس مزایای بالقوه ناشی از کاربردهای مختلف روش حسابرسی اجتماعی عبارتند از: (۱). نتایج و گزارش حاصل از این روش با نشان دادن عملکرد اجتماعی و تعهد خود به اهداف اجتماعی، شهرت سازمانی را افزایش می‌دهد. (۲). برای ارتقای عملکرد اجتماعی و مالی، هم فرصت‌ها و هم تهدیدها را برای اجتناب از آسیب رساندن به ذی‌نفعان مورد توجه قرار می‌دهد. (۳). بر تغییرات مثبت سازمانی اثر می‌گذارد و اقدامات سازنده‌ای را برای بهبود عملکرد اجتماعی بر حسب اطلاعات مربوطه فراهم می‌کند. (۴). مسئولیت‌پذیری را افزایش می‌دهد، زیرا حسابرسی اجتماعی فراتر از یک ارزیابی ساده عملکرد اجتماعی است و فرآیندی برای گزارش عملکرد اجتماعی به ذینفعان و پاسخگویی به نگرانی‌های آنها است. (۵). در جهت دهی مجدد و تمرکز مجدد اولویت‌ها کمک می‌کند. اطلاعات مربوط به عملکرد اجتماعی برای کمک به سازمان برای مدیریت هرگونه تنش بین اهداف مالی و اجتماعی یا تنش بین اهداف اجتماعی رقیب مفید است. (۶). یک نقشه راه در مورد چگونگی پیشبرد مولد در مسائل اجتماعی و برای رسیدگی و مدیریت نگرانی‌های ذینفعان ارائه می‌دهد که در نهایت باعث افزایش اعتماد به نفس ذی‌نفعان در حوزه‌های اجتماعی می‌شود. (۷). عملکرد مالی را بهبود می‌بخشد (Rubavel, 2020; Sinha & Saija, 2020). اصول کلیدی روش حسابرسی اجتماعی نیز شامل موارد زیر می‌باشند. این موارد شامل (۱). چند منظری یا چند جهتی: هدف حسابرسی اجتماعی منعکس کردن نظرات همه ذینفعان درگیر یا متأثر از سازمان است. (۲). مقایسه‌ای: حسابرسی اجتماعی ابزاری را فراهم می‌کند که به موجب آن سازمان می‌تواند عملکرد خود را سال به سال و بر اساس هنجارها یا معیارهای خارجی مناسب مقایسه کند (و همچنین به طور بالقوه مقایسه‌هایی را بین سازمان‌هایی که کار مشابه انجام می‌دهند و به شیوه‌ای مشابه گزارش می‌دهند، فراهم می‌کند). (۳) جامع: هدف این روش گزارش تمام جنبه‌های مادی عملکرد اجتماعی سازمان است. (۴). یکپارچه: هدف حسابرسی اجتماعی تولید حساب‌های

اجتماعی به طور منظم است، به گونه‌ای که این مفهوم و عمل در فرهنگ سازمان گنجانده شود. (۵). معتبر: حسابرسی اجتماعی تضمین می‌کند که حساب‌های اجتماعی توسط یک حسابرس اجتماعی واجد شرایط (یا ارائه‌دهنده تضمین) مستقل از مدیریت و بدون هیچ گونه منافع در نتیجه حسابرسی، حسابرسی می‌شوند. (۶). شفاف: حسابرسی اجتماعی تضمین می‌کند که حساب‌های حسابرسی شده به منظور شفافیت و پاسخگویی برای سهامداران و جامعه گسترده تر افشا می‌شود. (۷). مشارکتی. مشارکت ذینفعان و به اشتراک گذاشتن ارزش‌های آنها را تشویق می‌کند. (۸). منظم: هدف آن تولید حساب‌های اجتماعی به صورت منظم است تا این مفهوم و عمل در فرهنگ سازمانی که همه فعالیت‌ها را پوشش می‌دهد (Wang et al., 2020; Kumar & Prasuna, 2016; Santoso & Aprilliant, 2019). لذا گام‌های اصلی در فرآیند حسابرسی اجتماعی در شکل ۴ داده شده است.

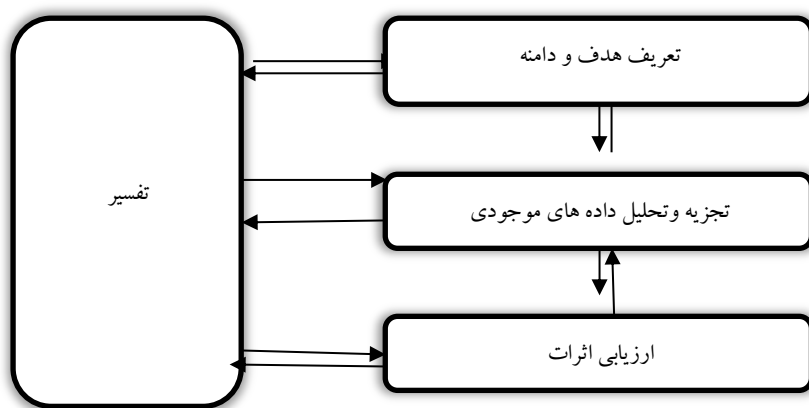
شکل (۴). فرآیند ارزیابی حسابرسی اجتماعی برگرفته از یافته‌های پژوهش و موسسه حسابرسان رسمی، ۲۰۱۰

پس از توسعه ارزیابی چرخه‌ی حیات^۱، تکنیک ارزیابی چرخه‌ی حیات اجتماعی در سال ۱۹۹۳ توسط SETAC در گزارش کارگاه خود با عنوان "یک چارچوب مفهومی برای ارزیابی تأثیر چرخه زندگی" معرفی شد. ارزیابی چرخه‌ی حیات اجتماعی یک رویکرد نسبتاً جدید برای رسیدگی به تأثیرات اجتماعی در طول چرخه زندگی آنها است. نقطه شروع این رویکرد، روش شناسایی چرخه‌ی حیات زیست محیطی^۲ است که با هدف ارزیابی مداخلات زیست محیطی از چرخه‌های حیات محصول است (Traverso et al., 2019; Marcello Falcone & Imbert, 2018). از آنجایی که هدف چرخه حیات اجتماعی، ارزیابی اثرات اجتماعی یک محصول، فرآیند یا پروژه در طول دوره زندگی آن است. لذا رویکرد چرخه حیات اجتماعی به عنوان یک روش شناسی برای ارزیابی بعد اجتماعی یا بعد اقتصادی - اجتماعی اثرات مثبت و منفی در طول چرخه حیات توسعه یافته است (Naeem Shahid, 2017). این روش اشتراکات زیادی با روش ارزیابی چرخه زندگی زیست محیطی دارد و می‌توان آن را به عنوان یک تکنیک موازی ارزیابی کرد، که به جای مسائل زیست محیطی، جنبه‌های اجتماعی و اجتماعی-اقتصادی را ارزیابی می‌کند. از آنجایی که هر دو تکنیک بر اساس چارچوب ISO (تعریف هدف و دامنه، تجزیه و تحلیل داده‌های موجودی چرخه زندگی، ارزیابی و تفسیر اثرات چرخه زندگی) ساختار یکسانی دارند و به طور نظری تأثیرات تمام مراحل چرخه زندگی را ارزیابی می‌کند. از این رو هر دوی این ابزار اطلاعات مفیدی برای فرایند تصمیم‌گیری ارائه می‌دهند (Traverso et al., 2019; Naeem Shahid, 2017).

¹ Life cycle assessment (LCA)

² E-LCA

برارزیابی اثرات مربوط به یک واحد کاربردی است و ارزیابی اساساً یک نتیجه گیری از فرآیندها در طول چرخه حیات می باشد. لذا شناسایی فرآیندها در طول چرخه عمر سیستم مهم تلقی می شود و یک رویکرد بسیار ارزشمند را برای بررسی اثرات اجتماعی مرتبط با تولید و مصرف در سراسر زنجیره های عرضه برنامه های کاربردی در مقیاس های مختلف و همچنین حمایت از تصمیم گیرندگان در زمینه های مختلف فراهم می آورد (shang et al., 2018; Valdivia et al., 2020). اگرچه روش ارزیابی چرخه حیات اجتماعی از مدل ارزیابی چرخه حیات زیست محیطی پیروی می کند، اما یک تفاوت عمده بین این دو روش این است که چون اثرات محیط زیست منفی هست در روش ارزیابی چرخه حیات زیست محیطی تمرکز بر ارزیابی اثراتی است که عمدتاً منفی است، این در حالی است که در روش ارزیابی چرخه حیات اجتماعی، اثرات اجتماعی که می تواند منفی یا مثبت باشد، ارزیابی می شود. ذکر این نکته حائز اهمیت است که رویکرد ارزیابی چرخه حیات اجتماعی با رویکرد ارزیابی زیست محیطی^۱ متفاوت است. با این حال رویکرد ارزیابی چرخه حیات اجتماعی در مقایسه با رویکرد ارزیابی زیست محیطی در دوران کودکی خود است (shang et al., 2018; Agyekum et al., 2016; Siebert et al., 2017). با این وجود، معمولاً تصور می شود که رویکرد ارزیابی چرخه حیات اجتماعی توانایی بالایی برای افزودن ابعاد بیشتر نسبت به رویکرد ارزیابی چرخه حیات زیست محیطی دارد، و این رویکرد یک گام نزدیک تر به یک ابزار برای کمک به حرکت به سوی تولید و مصرف پایدار است. اگرچه ارزیابی چرخه حیات اجتماعی مانند ابزار ارزیابی چرخه زندگی از "گهواره تا گور" ارزیابی را بررسی می کند (Dunmade, 2019; Traverso et al., 2019; Naeem Shahid, 2017). لذا در مقایسه با سایر ابزارهای ارزیابی اجتماعی، این ابزار دارای نمای کلی از اثرات اجتماعی است؛ که چرخه زندگی یک محصول، برنامه یا فعالیت ها را می تواند به دلیل مرزهای "گهواره تا گور" ایجاد می کند. این روش جامع، ارزیابی کاملی را برای تصمیم گیری بین گزینه های مختلف و شناسایی نقاط داغ ارائه می دهد (Traverso et al., 2019; Marcello Falcone & Imbert, 2018). بر همین اساس مراحل و جریان ارزیابی چرخه حیات اجتماعی در شکل ۵ نشان داده شده است.

شکل (۵). نمودار جریان ارزیابی چرخه حیات اجتماعی برگرفته از والدیوا و یوگیا، ۲۰۱۴

بازده سرمایه گذاری اجتماعی یک روش مبتنی بر اصول است که ارزش مالی اضافی را نسبت به منابع سرمایه گذاری شده به دست می آورد. این روش بازده مالی سرمایه گذاری را یک قدم جلوتر می برد تا بازده اجتماعی، اقتصادی و همچنین زیست محیطی را بدست آورد. این روش به دنبال کاهش نابرابری و تخریب محیط زیست و بهبود رفاه با ترکیب هزینه ها و منافع اجتماعی، زیست

^۱ E-LCA

محیطی و اقتصادی است (Cordes, 2017; Merino, 2020; Whelan et al., 2016). با توجه به اینکه این روش بر ارزش تمرکز و تاکید دارد لذا اثرات اجتماعی را به روشی واضح، ثابت و کمی ارزیابی کرده و ذی نفعان را قادر می‌سازد تا دستیابی به اثرات اجتماعی را در برابر سه شاخص عملکرد اصلی مناسب بودن، اثربخشی و کارایی اندازه‌گیری کنند. بنابراین این روش نوعی از ارزیابی مبتنی بر ذینفعان است که با تجزیه و تحلیل هزینه و فایده متناسب با اهداف اجتماعی ترکیب شده است و تأثیرات غیرقابل اندازه‌گیری را پوشش می‌دهد و سعی در ارزیابی و کمی کردن آنها دارد. از نظر ریاضی محاسبه‌ی این روش را می‌توان به صورت زیر نشان داد (Kumar, 2017; Laing & Moules, 2017; Fujiwara, 2016).

$$\text{نسبت بازده سرمایه گذاری اجتماعی} = \frac{\text{ارزش فعلی سود خالص}}{\text{ارزش فعلی سرمایه گذاری خالص}}$$

بنابراین در این روش اثرات در این روش به طریقه‌ی زیر محاسبه می‌شود:

اثرات = نتایج - وزن مرده و جایجایی

دو نوع روش بازده سرمایه گذاری اجتماعی وجود دارد (۱) نوع ارزیابی: محاسبات این نوع از روش مبتنی بر نتایج واقعی است که قبلاً انجام شده است. بنابراین، این نوع از بازده سرمایه گذاری اجتماعی به صورت ارزیابی گذشته نگر است که پس از اجرای پروژه و در دسترس بودن داده‌های واقعی در مورد اثرات احتمالی انجام می‌شود. (۲) نوع پیش بینی: محاسبات این نوع از روش بازده سرمایه گذاری اجتماعی مبتنی بر پیش بینی هستند. این روش نشان می‌دهد که چقدر ارزش اجتماعی توسط یک پروژه تحت شرایط فعالیت‌هایی که نتایج مورد نظر آنها را برآورده می‌کند ایجاد می‌کند (Merino, 2020; Whelan et al., 2016). واضح است که از بین این دو نوع روش بازده سرمایه گذاری اجتماعی از نوع ارزیابی می‌تواند برای مطالعه تأثیر عوامل مختلف بر کل اثرات ایجاد شده مورد استفاده قرار گیرد و بنابراین پایه ادبیات را در این زمینه تشکیل می‌دهد (McGrath & Cordes, 2017; Stevens, 2019; Corvo et al., 2022). از سوی دیگر، نوع ارزیابی این روش در مرحله برنامه ریزی یک فعالیت مفید است و می‌تواند چگونگی تبدیل سرمایه گذاری‌ها به اثرات را به تصویر بکشد و همچنین عواملی را که باید به منظور ارزیابی کل ارزش ایجاد شده توسط پروژه اندازه‌گیری می‌شود را نشان می‌دهد. باید توجه داشت که حتی اگر سازمان وجود نداشت همیشه نتایجی وجود خواهد داشت که اتفاق می‌افتد (McGrath & Stevens, 2019; Whelan et al., 2016). کاهش این خطر در ارزش بازده سرمایه گذاری اجتماعی این عوامل باید در نظر گرفته شوند و از ارزش بازده سرمایه گذاری اجتماعی کم شود. لذا این عوامل که باید در نظر گرفته شوند شامل:

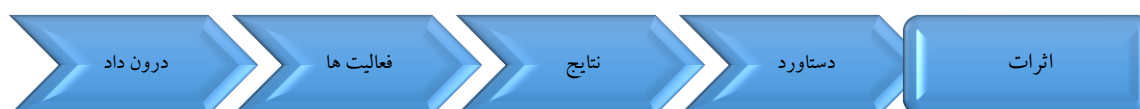
۱. وزن مرده: نشان دهنده میزان نتایجی است که به هر حال ممکن است اتفاق بیفتد. اینها با استفاده از معیارها تخمین زده می‌شوند. میزان وزن مرده از ارزش بازده سرمایه گذاری اجتماعی در سازمان کم می‌شود تا سازمان بتواند ارزش کار خود را بیان کند.
۲. جایجایی: به این اثر جایگزینی نیز می‌گویند. این میزان از ارزش در این روش زمانی اتفاق می‌افتد که منافع ادعا شده توسط ذی نفعان (به عنوان مثال یک شرکت کننده پروژه) به ضرر جامعه‌ی محلی (به عنوان مثال افراد خارج از پروژه) باشد.
۳. انتساب: نشان دهنده این است که بخشی از ارزش ایجاد شده توسط سایر سازمان‌ها، ابتکارات، افرادی که در یک گروه اجتماعی کار می‌کنند، می‌باشد. بنابراین این عامل تأکید می‌کند که تغییرات اجتماعی اغلب نتیجه ابتکارات به هم پیوسته است و از این رو برای اندازه‌گیری ارزش یک برنامه واحد، کم کردن این عامل از ارزش بازده سرمایه گذاری اجتماعی مهم است.

۴). افت: این عامل در نظر می گیرد که چگونه تغییر ناشی از یک برنامه اجتماعی در طول زمان کاهش می یابد و معمولاً زمانی ظاهر می شود که تأثیرات برنامه برای مدتی بیشتر از برنامه طول بکشد و در چنین حالتی، مزایای ارزش کاهش می یابد (Cordes, 2017; McGrath & Stevens, 2019; Corvo et al., 2022; Whelan et al., 2016; McCorriston et al., 2017; Hackett et al., 2018). فرآیند انجام روش بازده سرمایه گذاری شامل شش مرحله است (شکل ۶).

شکل (۶). مراحل ارزیابی روش بازده سرمایه گذاری اجتماعی لینگانو اولسون، ۲۰۰۴ و باتس و مارا، ۲۰۱۷

البته ذکر این نکته حائز اهمیت است که برای بدست آوردن اثرات در نسبت بازده سرمایه گذاری اجتماعی از طریق مراحل زیر مطابق با شکل ۷ نیز دنبال شود.

شکل (۷). مراحل ارزیابی روش بازده سرمایه گذاری اجتماعی لینگانو اولسون، ۲۰۰۴ و باتس و مارا، ۲۰۱۷

نتایج بدست آمده در مرحله ی تفسیر مجموعه ای از اهداف، کاربردها، مزایا، روند و مراحل ابزارهای اندازه گیری مدنظر را نشان می دهد و به عنوان یکی از اصول راهنمایی در زمینه ی چشم انداز، تفکر و مکتب فکری برای محققان می باشد. به بیان دیگر

توسعه‌ی معنی و تفسیر هر روش و تحولات روش شناختی ابزارهای ارزیابی اجتماعی موجود سبب بینش بهتر در مورد کاربرد بهتر، سهولت استفاده و صحت نتایج ارزیابی است. با توجه به اینکه این روش‌ها دارای هدفی مشابه (ارزیابی اثرات اجتماعی) هستند ولی یافته‌ها بیانگر این واقعیت می‌باشد که بین هر روش تفاوت‌های اساسی وجود دارد. لذا بحث در مورد مضامین و اصول مربوط به هر روش براساس تفاوت‌های موجود به عنوان یک زمینه مستقل، یکی از عناصر کلیدی و ضروری و جنبه‌هایی از شرایط هر روش است که می‌توانند به راحتی به عنوان بخش‌هایی از فرآیند مورد نظر در زمینه‌ی انتخاب هر روش برای حرکت به سمت انتخاب ایده آل دیده می‌شوند. براین اساس لازمه شناسایی مراحل رویه‌ای این ابزارها و بسیاری از رویکردهای مختلف تقریباً با تمام مراحل روش از طریق شاخص با عملیاتی نمودن بعد اجتماعی، منعکس می‌شود. از آنجایی که شاخص‌ها بسیار متنوع می‌باشند و نمایانگر مباحث زیادی هستند، لذا تفسیرهای هنجاری واضح و قابل قبول نسبت به موضوع تحقیق و ماهیت مسئله دارند. بنابراین شاخص‌ها مجموعه‌ای از استراتژی‌ها را بر اساس اهداف اجتماعی برای ابزارهای اندازه‌گیری توسعه می‌دهند (Alomoto et al., 2022; Mancini & Sala, 2018). در روش‌های ارزیابی اثرات اجتماعی ممکن است این سؤال مطرح شود؛ که آیا می‌توان ابعاد اجتماعی را به طور دقیق ارزیابی کرد. براین اساس هدف اصلی ارائه‌ی شاخص برای روش‌های ارزیابی، ارایه تصمیم‌گیری و چشم‌اندازها به صورت کوتاه مدت و بلند مدت به منظور کمک به تعیین اثرات اجتماعی و اینکه کدام اقدامات باید یا نباید انجام شود. بنابراین ارایه شاخص‌ها فرآیندی است که در طیف وسیعی از رویکردها استفاده می‌شود و سبب رهنمودهای معتبر و سیستماتیک هم از نظر روش شناختی و هم از لحاظ ابزار برای تسهیل روند انجام ارزیابی در روش‌ها دارد. لذا در جدول ۲ روش‌های ارزیابی از طریق شاخص‌ها مقایسه شده‌اند.

جدول (۲). مقایسه ابزارهای ارزیابی اثرات اجتماعی از نظر شاخص‌ها

شاخص‌ها	ابزارهای اجتماعی
<ul style="list-style-type: none"> - ایمنی و بهداشت زمان کار - مسئولیت در قبال کارکنان (حقوق و دستمزد، رفاه، مشارکت دموکراتیک، برابری کارکنان، توسعه شغلی، بازگشت سرمایه) - مسئولیت نسبت به سهامداران (افشای اطلاعات سود سهام) - مسئولیت در قبال طلبکاران (پرداخت بدهی‌های کوتاه مدت، پرداخت بدهی‌های بلند مدت، وضعیت اعتباری) - مسئولیت‌ها در قبال مصرف‌کننده (کیفیت و ایمنی محصولات، نرخ تعمیر محصول، نگهداری محصول و خدمات پس از فروش، حقوق مصرف‌کنندگان، شکایت مصرف‌کننده) - مسئولیت‌ها در قبال تامین‌کنندگان (پایبندی به قراردادهای، تجارت منصفانه، مدیریت استاندارد) - مسئولیت در قبال جوامع (افزایش فرصت‌های شغلی، رفاه عمومی) - مسئولیت در برابر دولت (پرداخت مالیات به صورت قانونی، مشارکت اجتماعی) - مسئولیت حفاظت از منابع زیست محیطی (حفاظت از محیط زیست، استفاده از منابع) - جامعه (جوامع محلی، فساد، سیاست عمومی، رفتار ضد رقابتی، رعایت) - مدیریت مشارکتی، تعهد به آینده کودکان - تعهد اخلاقی، فرهنگ سازمانی، حاکمیت شرکتی - روابط با رقبا، گفتگو با ذینفعان و مشارکت ذینفعان، گزارشگری اجتماعی - ارزش دادن به تنوع، تعهد به عدم تبعیض و ترویج نژادی، برابری، تعهد به ترویج برابری جنسیتی - روابط با کارگران، گرامت، مزایا و سیاست برنامه ریزی شغلی - توجه به سلامت، ایمنی و شرایط کار، تعهد به توسعه حرفه‌ای و قابلیت اشتغال - رسیدگی به اخراج‌ها، آمادگی برای بازنشستگی، پیامدهای کار، جو اجتماعی، ارزش کار - حقوق بشر، کار شایسته، مسئولیت درون داد، مسئولیت‌های اجرایی شرکت (Sari & Wijaya 2013; Hogrefe et al., 2023; Glavas, 2016; Vishwakarma, 2019; Sekaki et al., 2021; Sarvaiya et al., 2016; Sarvaiya et al., 2016). 	<p>۱- مسئولیت اجتماعی شرکت</p>
<ul style="list-style-type: none"> - مهاجرت، تنوع در جامعه، پذیرش در جامعه - مسائل سیاسی، مشارکت، همکاری بین پروژه‌ها - شروع یادگیری، شروع و ترویج فعالیت‌ها و پروژه‌های محلی، مبادلات کار بین مردم با فرهنگ‌های متفاوت - زیرساخت مناسب زندگی روزمره جوامع محلی - بهره‌وری عملیاتی - امکانات آموزشی، فرهنگی و بهداشتی جوامع محلی - تناسب فعالیت‌های کشاورزی با فعالیت‌های اقتصادی شهری - رفاه، شغل، پول، میراث فرهنگی - نرخ اشتغال محلی، حمایت از حقوق گروه‌های آسیب‌پذیر، نسبت جمعیت فقیر به جمعیت جوامع 	<p>۲- ارزیابی اثرات اجتماعی</p>

<p>محلی - دانش روابط انسانی مردم و محیط طبیعی، اکولوژی آب، اکولوژی محیط زیست، منابع آب، ایمنی آب، اثرات محیطی - سازگاری پروژه‌ها با جوامع محلی، تایید پروژه‌ها توسط جوامع محلی، افشای اطلاعات پروژه‌ها، مشارکت عمومی در تصمیم‌گیری پروژه، اختلاف عمومی ناشی از پروژه، منطقی بودن اهداف پروژه، اشتراک گذاری مزایا و خطرات - اقدامات پیشگیری، کارایی، سازگاری و تداوم سیاست، احترام به قانون - هماهنگی بین سازمان‌های مربوطه - تغییر، تنوع اجتماعی، تنوع ارتباطات، شبکه ارتباطی - کیفیت زندگی، بهداشت محیط، ایمنی و امنیت، دسترسی به امکانات و فرصت‌های شغلی برابر - کیفیت محیط زیست، اثرات منابع طبیعی، صرفه جویی در زمان، تجدید محوطه تاریخی - رونق اقتصاد، اثر اشتغال، تخصیص درآمد، زمین اشغال شده در واحد سرمایه‌گذاری - نگرش مردم، دموکراتیک، تصمیم‌گیری، جبران، خسارت، تغییر، تطبیق پذیری بین پروژه‌ها و تغییر اجتماعی - زیرساخت‌های جامعه، توزیع کیفی قدرت و اختیار - مبارزه با فقر، آسیب‌پذیری - عملکرد زمین، دسترسی به دانش، تسهیلات و منابع طبیعی - کودکان کار، عدم حضور اجباری - در دسترس بودن آب آشامیدنی سالم - دستمزد منصفانه، عدم تبعیض، برابری جنسیتی، آموزش برای بهداشت و ایمنی - ایمنی از محل کار و مقررات بهداشتی، مراقبت‌های بهداشتی، کمک‌های اولیه - استخدام روابط، کار اجباری، آزادی در انجمن، حق چانه زنی، شرایط اضطراری، توسعه ظرفیت - ایمنی و آموزش سلامت، ایمنی از محل کار و امکانات، دسترسی به مراقبت‌های پزشکی، دسترسی منصفانه به تجهیزات ایمنی - ادغام کار، تابعیت مشارکتی، سطح درآمد، سطح مصرف، تولید ناخالص داخلی محلی - ساختار صنعتی، درآمد مالی، سرمایه‌گذاری خارجی و فناوری پیشرفته (Mancini & Sala, 2018; Gugerty & Karlan, 2018; Paterson-Young et al., 2019; Rawhouser et al., 2019; Antoie, 2010; Tighsazzadeh, 2017; Alomoto et al., 2022).</p>	
<p>- خصوصیات جمعیت (تغییر جمعیت، توزیع قومی و نژادی، جمعیت‌های جابجا شده، ساکنان فصلی) - ساختارهای اجتماعی و نهادی (انجمن‌های داوطلبانه، فعالیت گروه‌های محلی، اندازه و ساختار حکومت محلی، تجربه تاریخی، تغییر، ویژگی‌های اشتغال، درآمد، عدالت استخدامی، گروه‌های اقلیت، پیوندهای محلی، منطقه‌ای، ملی، تنوع صنعتی و تجاری، فعالیت برنامه ریزی شده) - منطقه بندی منابع سیاسی و اجتماعی (توزیع قدرت و اقتدار، شناسایی ذینفعان و مردم علاقه مند، قابلیت و ویژگی‌های رهبری) - تغییرات فردی و خانوادگی (درک خطر، سلامت و ایمنی اعتماد به نهادهای سیاسی و اجتماعی، ثبات مسکونی، نگرش نسبت به سیاست پروژه‌ها، شبکه‌های خانوادگی، نگرانی در مورد رفاه اجتماعی) - منابع جامعه (تغییر در زیرساخت‌های جامعه، الگوهای کاربری اراضی و تاثیرات بر منابع فرهنگی، تاریخی و باستانی) - رفاه مردم (کمک به کاهش فقر، دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی با کیفیت، افزایش سطح تحصیلات از طریق موسسات رسمی و غیررسمی، توانمندسازی زنان و محرومان، حذف تبعیض طبقاتی، جنسیتی، آموزشی، درآمدی) - مشارکت (تعداد مشاوره‌ها، شرکت کنندگان، میزان مشارکت، ساده‌سازی رویه‌ها برای اطمینان از مشارکت). - برابری (عملکرد منصفانه، فرصت‌های برابر، فعالیت‌هایی در جهت توانمندسازی، ایجاد علاقه و غیره). - شفافیت: (انتشار رسانه‌ها، دسترسی به اطلاعات، قابلیت استفاده از اطلاعات و غیره). - پاسخگویی (زمان صرف شده برای پاسخگویی، پاسخ مناسب بودن). - اجماع (مشورت برای کانالی کردن نظرات ذینفعان، اجماع در مورد معیارهای شناسایی، ارائه خدمات، مکانیسم جبران خسارت و غیره). - کارایی (ساده‌سازی رویه‌ها، اتخاذ روش‌های مشابه در همه سطوح، کاهش قابل ملاحظه هزینه، رضایت، کارکنان، ذینفعان، جامعه). - مسئولیت‌پذیری - کیفیت (تضمین کیفیت و مشارکت کارکنان و ذینفعان). - دستیابی به اهداف (فرآیند مشارکت ذینفعان، تاکید بر شبکه‌سازی، بسیج منابع اجتماعی، ایجاد ساختارهای جامعه مدنی برای تسهیل اجرا). - رعایت استانداردهای قانونی و رویه‌ای - مزایای اجتماعی (بهبود وضعیت اقتصادی، تصمیم‌گیری در خانواده، جنسیت، تشکیل سرمایه انسانی، آموزش و سلامت، برنامه‌های دولتی، بانک، سازمان‌ها، ساختارهای جامعه مدنی، بهبود روابط اجتماعی بین گروه‌ها، چانه زنی جمعی، حل تعارض، انطباق با اختلافات، گفت‌وگو، احترام به تنوع و تشخیص اشتراکات). - پایداری (نهادهای رسمی، غیررسمی و اجتماعی ایجاد شده برای مدیریت منابع - منابع طبیعی، انسانی، دارایی مشترک، شبکه‌ها و انجمن‌هایی برای حد اکثر رساندن منافع اجتماعی، سرمایه اجتماعی، بهداشت، آموزش، ایمنی، مسکن، اقدامات کنترل آلودگی، حوادث (Social Audit Network, 2019; Santoso & Aprillianto, 2019; Farag et al., 2019; Rubavel, 2020; Farag et al., 2018; Makarenko et al., 2020; Mhenna, 2023; Nazarova et al., 2020; Rahim et al., 2022; Sysoieva et al., 2023).</p>	<p>۳-حسابرسی اجتماعی</p>
<p>- کار کودکان و کودکان کار - حقوق منصفانه، ساعات کار، کار اجباری، فرصت‌های برابر، تبعیض - بهداشت و ایمنی، امنیت اجتماعی - زنجیره ارزش کارگران، جامعه محلی، بازیگران زنجیره مصرف کنندگان، جامعه - قابلیت اطمینان، نطبق کامل، انطباق زمانی، انطباق جغرافیایی، انطباق فنی - آزادی انجمن و قدرت چانه زنی جمعی - دسترسی به منابع مادی و منابع غیر مادی - بومی سازی و مهاجرت - میراث فرهنگی - شرایط زندگی ایمن و سالم - احترام به حقوق بومیان - مشارکت جامع، اشتغال محلی</p>	<p>۴-ارزیابی چرخه حیات اجتماعی</p>

<p>- زندگی امن، تعریف شرایط کاری، سلامت شغلی - عدالت اجتماعی، شناسایی و تنوع فرهنگی، تغییرات دموگرافیک، بهزیستی، خوشبختی</p> <p>- حوادث (کشنده، غیرکشنده، بیماری مرتبط با شرایط کار)، وضعیت اقدامات پیشگیری و شیوه‌های مدیریتی. - ساعات آموزش و تجهیزات ایمنی - برابری، دموکراسی، حقوق بشر، همگنی اجتماعی، توزیع عادلانه درآمد، اشتغال، دسترسی عادلانه به منابع و خدمات اجتماعی، عدالت اجتماعی، همبستگی</p> <p>- نیازهای اساسی، نیازهای نسل‌های آینده، سرمایه اجتماعی، برابری، تنوع فرهنگی، توانمندسازی</p> <p>- امرار معاش، عدالت، قابلیت تحمل فشارهای خارجی (Dunmade et al., 2019; Dunmade, 2019; Jørgensen et al., 2013; Marcello Falcone & Imbert, 2018; Shang et al., 2018; Siebert et al., 2017; Traverso et al., 2019; Valdivia et al., 2020; Vanclay, 2019).</p>	
<p>- انزوای اجتماعی، معاشرت شرکت کنندگان، اعتماد به نفس و مهارت‌های اجتماعی - باشگاه‌ها و شبکه‌های اجتماعی جدید</p> <p>- دسترسی به خدمات عمومی، حمل‌ونقل عمومی، سلامت روان، خدمات بهداشت روانی، ورزش - تبعیض و مشارکت جامعه محلی در فعالیت‌های سازمان</p> <p>- هزینه، فعالیت‌های اوقات فراغت - محیط زیست، افزایش بازیافت، کاهش زباله - کاهش جرم زندانیان، تعداد ملاقات با خانواده، رضایت از ملاقات با خانواده</p> <p>- میزان و ارزش سرمایه‌گذاری و سود - واحدهای سازمانی - بازاریابی و عملکرد سازمان یا شرکت - محیط زیست و میزان آلودگی</p> <p>- میزان دسترسی به آموزش - اعتیاد و مصرف مواد مخدر، تعداد متخلفان، شدت جرایم. - دسترسی به مسکن پس از ترک مراقبت - بهبود در منطقه محلی - افزایش اشتغال‌زایی، استخدام، حقوق تمام وقت - پرداخت مالیات، هزینه خدمات بهداشت - استفاده از خدمات مراقبتی (Corvo et al., 2022; Banke-Thomas et al., 2019; Feinstein et al., 2021; Gosselin et al., 2020; Hackett et al., 2017; Kadel et al., 2022; McCorrison & Stevenson, 2018; Merino, 2020).</p>	<p>۵- بازده سرمایه‌گذاری اجتماعی</p>

مآخذ: یافته‌های تحقیق

نتایج حاصل نشان دهنده‌ی این واقعیت است که هراندازه انتخاب شاخص‌ها در روش‌های ارزیابی دقیق تر و سازگار با موضوع تحقیق باشند به همان نسبت نتایج بهتر، دقیق تر و قابل اعتمادتر منعکس خواهد شد و طیف وسیعی از ذی‌نفعانی که اطلاعات کامل و دقیق از آن‌ها نیاز است و نتایج ارزیابی اثرات اجتماعی به آن‌ها مرتبط می‌شود ترجیح داده می‌شود. از سویی دیگر نقد و ارزیابی روش‌ها از طریق شاخص‌های اجتماعی که سعی در اندازه‌گیری تاثیر دارند، ممکن می‌شود. از آنجایی که خصوصیات و ویژگی‌های هر روش، مسیر را برای شناخت وجود و اهمیت هر روش هموار می‌کند. لذا، طبقه‌بندی رویه‌ای از هر روش ساختارها، فرآیندها، کنترل و ارزیابی شیوه‌ها را نسبت به اهداف، گروه هدف و موضوع تحقیق را نشان می‌دهد. با توجه به اینکه درگیر شدن ابزارها در طول ارزیابی به عوامل مختلفی از جمله علاقه پژوهشگر، متدولوژی اتخاذ شده، استراتژی تحقیق، بخش تحقیق، دامنه مطالعه، تکنیک‌های جمع‌آوری داده‌ها و شکل مورد نیاز نتایج بستگی دارد. از این رو در جدول ۳ مقایسه‌ای از خصوصیات مهم پنج روش ارزیابی اجتماعی مسئولیت اجتماعی شرکت، ارزیابی اثرات اجتماعی، حسابرسی اجتماعی، ارزیابی چرخه حیات اجتماعی و بازده سرمایه‌گذاری اجتماعی آورده شده است.

نتایج حاصل از جدول ۳ نشان می‌دهد که با معرفی خصوصیات در مورد ساختار هر پنج روش، تفاوت‌های هر پنج روش مشخص شده و با مقایسه چگونگی رقابت هر روش در ارزیابی اجتماعی تصمیم‌گیری در مورد انتخاب هر روش دقیق تر می‌شود. براین اساس نمرکز و تاکید بر سایر ویژگی‌های کلیدی سبب شناخت بیشتر در مورد هر روش می‌شود. خصوصیات کلیدی بیانگر این واقعیت است که هر پنج روش از مفهوم سه بعد پایداری پیروی می‌کند. همچنین هر پنج روش نیز متکی بر رویکرد پایین‌پایین (به بالا) هستند و بدلیل دارابودن داده‌های فشرده نقش حمایتی برای تصمیم‌گیری ایفا می‌کنند. اما فقط ریشه‌های دو روش، ارزیابی اثرات اجتماعی و ارزیابی چرخه حیات اجتماعی برگرفته از روش ارزیابی زیست محیطی است. دو روش، ارزیابی چرخه حیات اجتماعی و بازده سرمایه‌گذاری اجتماعی اثرات اجتماعی را به صورت گسترده در نظر می‌گیرد. همچنین از بین روش‌های مذکور، روش ارزیابی اثرات اجتماعی و بازده سرمایه‌گذاری اجتماعی از نظر روش‌شناسی کاملاً توسعه یافته، دارای خصوصیات مدل استانداردسازی شده هستند و این دو روش

به طور مساوی در تمام شرکت اجرا می شود. علاوه بر موارد بیان شده فقط روش ارزیابی چرخه حیات زندگی کل چرخه حیات، زنجیره ی تامین و حتی ارزیابی در سطح محصول را در نظر می گیرد. روش بازده سرمایه گذاری اجتماعی دارای یک متد واحد نسبتی است. ازین روش ها، روش حسابرسی اجتماعی به منظور ارزیابی اجرای مسئولیت اجتماعی شرکت توسط شرکت انجام می شود (ساروایا و همکاران، ۲۰۱۶؛ مک کوریستون و استیویسون، ۲۰۱۸؛ نعیم شهید، ۲۰۱۷؛ دونما و همکاران، ۲۰۱۸؛ شبکه حسابرسی اجتماعی، ۲۰۱۸؛ پارسون یانگ و همکاران، ۲۰۱۹؛ روباوول، ۲۰۲۰). از بیان آنچه گذشت می توان دریافت که ابزارهای ارزیابی امکان نشان دادن نتایج را با اندازه گیری پیشرفت به منظور روشن شدن سازگاری بین فعالیت ها، خروجی ها، نتایج و اهداف میسر می سازند. به دنبال این تحلیل اولیه استدلال می شود بسیاری از شباهت ها و تفاوت ها بین روش های ارزیابی اجتماعی وجود دارد ولی به دلیل عدم ساختارهای ثابت بعد اجتماعی تعامل تطبیقی این ابزارها سبب جهت گیری فکری محقق به سمت انتخاب روش های متناسب در تحقیقات می شود.

جدول (۳). مقایسه ی ویژگی های ابزارهای ارزیابی اجتماعی

ابزارهای ارزیابی اجتماعی					ویژگی ها
بازده سرمایه گذاری اجتماعی	ارزیابی چرخه حیات اجتماعی	حسابرسی اجتماعی	ارزیابی اثرات اجتماعی	مسئولیت اجتماعی شرکت	
✓	-	-	-	-	تحقیق توصیفی از نوع پیمایشی
✓	✓	✓	✓	✓	تحقیق توصیفی از نوع موردی
-	-	✓	✓	✓	تحقیق توصیفی از نوع اقدام پژوهی
✓	✓	✓	✓	✓	طرح مقطعی
-	-	-	-	-	طرح طولی
-	-	-	-	-	تک روش
✓	✓	✓	✓	✓	تلفیقی
-	-	-	-	-	چند روش
✓	✓	✓	✓	✓	پیش بینی (مطالعات آینده نگر)
✓	✓	-	-	-	ارزشیابی (مطالعات گذشته نگر)
-	-	✓	✓	✓	قبل از شروع یک پروژه، برنامه، خط مشی و....
✓	✓	-	✓	-	ابتدای فرآیند
✓	✓	✓	-	-	طی فرآیند
✓	✓	-	✓	-	پایان فرآیند
✓	-	-	-	-	غالباً سالانه و مطابق با بازه های زمانی حسابداری مالی سالانه
✓	✓	✓	✓	✓	کمی
-	✓	-	-	-	نیمه کمی
✓	✓	✓	✓	✓	کیفی
✓	✓	✓	✓	✓	دانش محلی
✓	✓	✓	✓	✓	دانش محلی و فرآیندهای مشارکتی
-	✓	-	-	-	داده های اختصاصی سایت

مأخذ: یافته های تحقیق

بحث و نتیجه گیری

از آنجایی که یکی از موضوعات مهم در پژوهش‌های اجتماعی شناسایی انواع اثرات مختلف اجتماعی به دنبال فعالیت‌های انجام گرفته است. لذا ارزیابی و تغییرات در ماهیت عملکرد این اثرات به عنوان یکی از زمینه‌های اصلی در هر تحقیق، لازمه‌ی دربردارنده‌ی بینش‌های متنوع و متفاوت برای تحلیل انواع اثرات مختلف است. چراکه یکی از اهداف مهم و کلیدی در ارزیابی اثرات اجتماعی اتخاذ رویکردهای چندبخشی توسط محققان در رابطه با روش‌های اندازه‌گیری اثرات اجتماعی به عنوان یک ساختار قابل تعمیم برای اندازه‌گیری متناسب و درست است. با این وجود علیرغم حجم گسترده تحقیقات در مورد این موضوع حتی در رشته‌های مختلف، اما به دلیل ماهیت پراکنده این مطالعات، هنوز کاستی‌ها و فقدان روش‌شناسی مناسب برای اندازه‌گیری مسائل اجتماعی وجود داشته و درک روشنی از روندها و انتخاب بهترین شیوه در رابطه با اندازه‌گیری و مفهوم‌سازی بعد اجتماعی نیز مبهم است. زیرا انتخاب مناسب رویکرد یا رهیافت‌های ارزیابی، بازتاب خصوصیات مسئله و ترجیحات ارزیاب، یک مسئله پیچیده و مهم است. از این رو برای پرداختن به این چالش، این مطالعه با مروری سیستماتیک ادبیات در رابطه با روش‌های ارزیابی اثرات اجتماعی انجام شده است. چراکه علاقه و اهمیت یافتن روش‌های اندازه‌گیری مناسب و متناسب نشان دهنده‌ی ابزارهایی برای برنامه‌ریزی استراتژیک بهتر می‌باشد. لذا یافته‌های حاصل از این پژوهش ارائه یک تحلیل جامع از ادبیات در مورد ابزارهای ارزیابی و اندازه‌گیری اثرات اجتماعی و مراحل تکمیلی هر روش است، تا با شناسایی خلأها و خطوط تحقیقاتی آتی، سبب شود که سایر محققان به ادامه تحقیقات خود در زمینه ابعاد و اثرات اجتماعی با سرعت و دقت بیشتر تشویق شوند. بنابراین نتایج این مطالعه به عنوان روشی محافظ در برابر تصمیم‌گیری‌های خودسرانه محقق در طول انجام بررسی عمل می‌کند. چراکه دستورالعملی برای شفافیت، دقت و انتخاب هر روش در بررسی‌های سیستماتیک هستند. این نتیجه با نتایج آلموتو و همکاران (۲۰۲۲) که بیان می‌دارند که انتخاب روش مناسب ارزیابی اثرات اجتماعی برای دستیابی به روش‌های بهتر، پردازش اطلاعات و ارائه نتایج صحیح برای تصمیم‌گیری درست است، همخوانی دارد. بنابراین این نوع از مقایسه و تجزیه و تحلیل از روش‌های متداول در این مطالعه مسیری ساده و راحت برای دستیابی به اهداف و فرآیندی روش و شفاف برای سایر محققان در رابطه با عدم اشتباه مکرر و صرفه جویی در وقت و زمان است. نظر براینکه به دلیل پیچیدگی‌های شناسایی ابزارهای کمی و کیفی برای گزارش اطلاعات در زمینه‌ی اجتماعی و با وجود ابزارها و چارچوب‌های ارزیابی، انتخاب ابزار مناسب یک کار چالش برانگیز است. لذا یافته‌های حاصل از این پژوهش به سوالات زیر پاسخ داده است (۱) روش‌های عمومی و متداول ارزیابی اثرات اجتماعی کدامند؟ (۲) اثرگذارترین روش باتوجه به هدف، سوالات یا فرضیه‌های پژوهش که برای محقق در روند انتخاب روش مناسب پیش می‌آید، چیست؟ (۳) روش انتخابی چه مراحل دارد و چگونه ارزیابی می‌شود؟ در همین راستا کوهن و هان (۲۰۱۸) و گوگتری و کارلن (۲۰۱۸) نیز بیان کردند که در مطالعات اجتماعی چه چیزی و چگونه اندازه‌گیری شود و چه اطلاعاتی باید گزارش شود، دید روشنی از روند تحقیق برای شناسایی ابزار بهینه که به اهداف دقیق تحقیق می‌رسد. یافته‌های پژوهش حاضر را تایید می‌کند. از بیان آنچه گذشت نتایج حاصل حاکی از این واقعیت است که جمع‌بندی ابزارهای پرکاربرد ارزیابی اثرات اجتماعی در قالبی واحد و جامع از مراحل توصیف، تفسیر، همجواری و مقایسه‌ی هر روش یک فرآیند سیستمی است؛ که با وجود منحصر به فرد بودن هر روش، بیانگر این واقعیت است که محققان مجبور نیستند کاملاً خود را متعهد به انتخاب یک روش خاص نمایند و انتخاب یک روش به طور قطع روش‌های دیگر را منتفی نمی‌کند. از سویی دیگر نتایج نشان داد که هر روش بهتر از روش دیگر نمی‌باشد و انتخاب بهترین روش به عواملی مانند حوزه پژوهش، موضوع تحقیق، طراحی تحقیق، انتخاب روش‌های مناسب و متناسب، بازبینی در انتخاب‌های انجام شده، بررسی مجدد سؤال‌ها، ماهیت مساله و... دارد. براین اساس با وجود تعدد ابزارهای متفاوت، شناخت از هر روش سبب پاسخگویی ساده به سوالات تحقیق قبل از انجام گام به گام مراحل تحقیق است. این یافته با نتایج مطالعات رواهوسر و همکاران (۲۰۲۲) همخوانی و همسویی دارد. نتایج این بررسی نشان داد ارائه، توصیف، تفسیر و مقایسه‌ی روش‌های متداول ارزیابی

اثرات اجتماعی دیدگاه روشنی از وضعیت تحقیقات در مورد اثرات اجتماعی به محققان می دهد که علیرغم حجم گسترده تحقیقات در مورد این موضوع در رشته های مختلف، اما به دلیل ماهیت پراکنده روش های ارزیابی اثرات اجتماعی تا این مرحله، درک روشنی از روندها و بهترین شیوه ها در رابطه با اندازه گیری آن را مبهم کرده است. از این رو به تصویر کشیدن روش هایی که در آن اثرات اجتماعی در کارهای نظری و تجربی مورد بررسی قرار گرفته اند، مهم و الزامی است. در توجیه و تایید این یافته می توان به نظرات ساواینگسک و همکاران (۲۰۱۹)، کاه و آکینروی (۲۰۲۰) و هوگرفی و بونت جوسچکو (۲۰۲۳) استناد نمود. براین اساس کاربرد روش های اندازه گیری در رابطه با نتایج حاصل برای حفظ و ارزیابی اینکه آیا پیشرفت یا اقدامات انجام شده بهینه هستند یا باید دوباره فرموله شوند، حیاتی هستند. با این وجود، تأکید بر این نکته ضروری است که با توجه به تعداد موجود و رویکردهای مختلفی ارزیابی، استفاده از هر روش با هدف روشن کردن موانع تحقیقاتی، روش های خاص تفکر و کار در توابع تحقیق و رویکردهای فلسفی سعی در دستیابی به دانش درست و منطقی دارد. بررسی ادبیات نشان می دهد که فقدان جمع بندی در حوزه رویکردهای ارزیابی وجود دارد. لذا هدف اصلی این مقاله ارائه یک تحلیل جامع از ادبیات در مورد ابزارهای اندازه گیری تأثیر اجتماعی و مراحل تکمیلی هر روش است تا با شناسایی خلأها و خطوط تحقیقاتی آتی، سبب شود که سایر محققان را به ادامه تحقیقات خود در زمینه ابعاد و اثرات اجتماعی تشویق شوند. بنابراین نتیجه ی این تحقیق می تواند تاحدی این شکاف را پوشش دهد، زیرا نتایج حاصل به این دیدگاه نگاه می کند که کاربرد عملی سازوکارهای هر روش نوعی راهنمایی رسمی، عملی و فن آوری برای انتخاب ابزار متناسب و یک رویکرد دقیق و ارائه مسیری واضح تر برای تحقیقات آینده است. لذا نتیجه ی حاصل از این تحقیق می تواند روند ارزیابی اجتماعی را سرعت بخشیده و با ارائه پشتیبانی و نقش حیاتی از بعد اجتماعی، زمینه ی راهنمایی و سهولت انتخاب ابزار مناسب ارزیابی اجتماعی را با توجه به پدیده ی مورد بررسی برای محقق فراهم می کند. از این رو این مطالعه می تواند به عنوان یک فرآیند مسیریاب عمل نموده و دغدغه های محقق را با انتخاب مناسب و دقیق هر ابزار در روند تحقیقاتی خود با شناخت کاربردی و آگاهی از مراحل هر ابزار با وجود کم بودن زمان و منابع به دلیل دارا بودن یک الگوی واحد و منسجم کم می کند.

منابع

1. Agyekum EO, Fortuin KP. & Harst E. (2016). Environmental and Social Life Cycle Assessment of Bamboo Bicycle Frames Made in Ghana. *Journal of Cleaner Production* [online] 1–12. available from <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0959652616320571>.
2. -Alomoto. W, Niñerola. A & Pié. L. (2022). Social Impact Assessment: A Systematic Review of Literature. *Journal of Social Indicators Research*. Vol.161:225–250. <https://doi.org/10.1007/s11205-021-02809-1>.
3. -Antoie, R. (2010). Social Impact Assessment Models. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, No. 29E/2010 pp. 22-29
4. Banke-Thomas, A., Madaj, B. & Broek, N. (2019), “Social return on investment of emergency obstetric care training in Kenya”, *BMJ Global Health*, Vol. 4 No. 1, p. e001167.42
5. Cordes J. J. (2017). Using cost-benefit analysis and social return on investment to evaluate the impact of social enterprise: Promises, implementation, and limitations. *Evaluation and Program Planning*, 64, 98–104.
6. Corvo L, Pastore L, Mastrodascio M. & Cepiku D. (2022). The social return on investment model: a systematic literature review. *Meditari Account Res*30:49–86. doi: 10.1108/MEDAR-05-2021-1307.
7. Crisan-Mitra, C., & Szilagyi, E. (2017), “Social return on investment. The case of Miko Imre College for Advances Studies”, *Managerial Challenges of the Contemporary Society*. Proceedings, Vol. 10, No. 1, pp. 58-62.
8. -Dunmade I, Udo M, Akintayo T, Oyedepo S, & Imhade P. (2018). Life cycle Impact Assessment of an Engineering Project Management Process – a SLCA Approach. *Journal of sustainability*. 17- 31.
9. -Dunmade I. (2019). Social Lifecycle Impact Assessment of Informal Petroleum Products Retailing in Nigeria. *ScienceDirect. Procedia Manufacturing* . www.sciencedirect.com. 35:459–464.

10. Du, Kai dan Wu, Shing-Jen. (2016). The Credibility of Corporate Social Responsibility Reports and The Role of Assurance: Evidence from Alternative Setting. SSRN Electronic Journal.
11. Farag, M., Marín, J., Hinks, J., Zúñiga, N., & Kaninda, S. (2018). Implementing social audit in 20 steps. Journal of Transparency International. 1-28. <http://www.jstor.com/stable/resrep20594.6>.
12. -Feinstein J., Lightfoot S., & Young S. (2021). *Realising and rebuilding resilience – A Social Return on Investment evaluation of the Wellsprings Women’s Support Program*. Retrieved May 2021, from <https://socialvalueuk.org/report/realising-and-rebuilding-resilience-a-social-return-on-investment-evaluation-of-the-wellsprings-womens-support-program/>
13. -Fujiwara D. (2016). The Seven Principle Problems of SROI. simerica LTD. www.simetrica.co.uk. 1-18.
14. Glavas, A. (2016). Corporate Social Responsibility and Organisational Psychology: An Integrative Review. Front Psychol 7.
15. Gosselin V, Boccanfuso D. & Laberge S. (2020) .Social return on investment (SROI) method to evaluate physical activity and sport interventions: a systematic review. *Int J Behav Nutr Phys Activity*17:26. doi: 10.1186/s12966-020-00931-w.
16. Gugerty, M. K., Karlan, D. (2018), Ten Reasons Not to Measure Impact—and What to Do Instead, Stanford Social Innovation Review, available at: https://ssir.org/articles/entry/ten_reasons_not_to_measure_impact_and_what_to_do_instead.
17. Hackett C, Jung Y, & Mulvale G. (2017) *Pine River Institute: Social Return on Investment for a Residential Treatment Programme*. Canada: McMaster University. Available online at: <https://static1.squarespace.com/static/555e3952e4b025563eb1c538/t/595252a5d482e9a9a8d855c2/1498567338303/2017+SROI+small.pdf>
18. Hogrefe. R. & Bohnet-Joschko. S. (2023). The Social Dimension of Corporate Sustainability: Review of an Evolving Research Field. *Journal of Sustainability*. Vo.1 15. 3248. pp 1-22. doi.org/10.3390/su15043248
19. Fazely, M. (2016). Evaluating the social effects of policies, programs and projects, TISA publications, second edition, 1-315.
20. Juan, H., & Heras-Rosas, C. d. (2020). Corporate Social Responsibility and Human Resource Management: Towards Sustainable Business Organizations. MDPI.
21. Jørgensen A. (2012). Social LCA—a way ahead? *Int J Life Cycle Assess* 18:296–299.
22. -Jørgensen A, Herrmann IT. & Bjørn A. (2013). Analysis of the link between a definition of sustainability and the life cycle methodologies. *International Journal of Life Cycle Assessment*, 18(8):1440–1449. CrossRefGoogle Scholar
23. Kadel, R., Stielke, A., Ashton, K., Masters, R. & Dyakova, D. (2022). Social Return on Investment (SROI) of mental health related interventions—A scoping review. *Front. Public Mental Health*. Volume 10. 9. Sec. Public <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.965148>
24. Kah. S. & Akenroye. T. (2020). Evaluation of social impact measurement tools and techniques: asystematicreview oftheliterature. *Journal of Social Enterprise*. pp 381- 401. DOI: 10.1108/SEJ-05-2020-0027
25. -Kumar S. (2017). Social Return on Investment (SROI): An Innovative Approach to Planning, Monitoring & Evaluation in the SDG Era. PhD Online Program Disease Prevention & Global Health University of Southern California. Global Health & Innovation Conference.
26. -Kumar, G., & Prasuna, J.G. (2016). Social audit: current need in public health care sector. *International Journal of Community Medicine and Public Health* Kumar G et al. *Int J Community Med Public Health*. DOI: <http://dx.doi.org/10.18203/2394-6040.ijcmph20151543>. 11-16.
27. Kühnen, M. & Hahn, R. (2018). Systemic social performance measurement: Systematic literature review and explanations on the academic status quo from a product life-cycle perspective. *Journal of Cleaner Production*, 205, 690–705. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.08.201>
28. Laing, C.M. & Moules, N.J. (2017), “Social return on investment: a new approach to understanding and advocating for value in healthcare”, *JONA: The Journal of Nursing Administration*, Vol. 47.No. 12, pp. 623-628.
29. Li, W., Guo, J., Yuan, J., Liu, H.J. & Edwards, D.J. (2022). Exploring the Key Indicators of Social Impact Assessment for Sponge City PPPs: A Sustainable Development Perspective. *Journal of MDPI staysneutral with regard to jurisdictional claims in publishedmapsandinstitutionalaffiliations*. Vol (12), 1329. Pp1-19. doi.org/10.3390/12091329
30. Mancini, L., & Sala, S. (2018). Social impact assessment in the mining sector: Review and comparison of indicators frameworks. *Resources Policy*, 57, 98–111. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2018.02.002>.
31. Makarenko I, Kravchenko O, Ovcharova N, Zemliak N and Makarenko S (2020). Standarization of companies’ sustainability reporting audit Agricultural and Resource Economics 6 (2) p 1-78.

32. McCorriston, E. & Stevenson, N. (2018). SROI: Evaluative Analysis: Recovery College East Peer Education Programme (PEP). England: Anglia Ruskin University. Available online at: <https://www.cpfh.nhs.uk/Documents/Andrea%20G/SROI%20Report%20from%20Anglia%20Ruskin%20University%202018.pdf>
33. Marcello Falcone, A. & Imbert, E. (2018). Social Life Cycle Approach as a Tool for Promoting the Market Uptake of Bio-Based Products from a Consumer Perspective. *Jornal of sustainability*.pp 147-159. doi: 10.3390/su10041031.
34. Mhenna, R (2023). «Social audit as an essential control lever for human resources management », *Revue du contrôle, de la comptabilité et de l'audit* « Volume 7: numéro 1» pp: 258 -269.
35. Merino, M. (2020), "The social return on investment of a new approach to heart failure in the Spanish National Health System", *ESC Heart Failure*, Vol. 7 No. 1, pp. 131-138.
36. -McGrath R. & Stevens K. (2019). Forecasting the social return on investment associated with children's participation in circus-arts training on their mental health and well-being. *Int J Sociol Leisure*. 2:163–93. doi: 10.1007/s41978-019-00036-0
37. -Naeem Shahid M. (2107). Developing and Applying a Social Life Cycle Assessment Framework to Assess the Social Sustainability of Cheese Supply Chains in the UK. A thesis submitted in partial fulfilment of the University's requirements for the degree of Doctor of Philosophy.1-240.
38. Nazarova, K., Mysiuk, V., Gordopolov, V., Koval V., Danilevičienė I. (2020). Preventional audit: Implementation of sox control to prevent fraud *Verslas Teor. Prakt.* 21. Pp. 293–301.
39. Oikonomou, I., Yin, C., & Zhao, L. (2017). Investment Horizon and Corporate Social Performance: The Virtuous Circle of Long-Term Institutional Ownership and Responsible Firm Conduct .
40. Paterson-Young, C., Hazenberg, R. & Bajwa-Patel, M. (2019), "Social impact measurement and youth justice", *The Social Impact of Custody on Young People in the Criminal Justice System*, Palgrave Macmillan, Cham.
41. Rahim, M., Chinthana Kuruppu, S., Tarikul Islam, M. (2022). Social auditing in the supply chain: business legitimization strategy rather than a change agent. *Social auditing in the supply chain. Meditari Accountancy Research*. Emerald Publishing Limited 2049-372X. pp 1-29. DOI 10.1108/MEDAR-06-2021-1322
42. Rawhouser, H., Cummings, M., & Newbert, S. L. (2019). Social impact measurement: current approaches and future directions for social entrepreneurship research. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 43(1), 82–115. <https://doi.org/10.1177/1042258717727718>
43. Rostamnezhad M, Thaheem MJ. 2022. Social Sustainability in Construction Projects—A Systematic Review of Assessment Indicators and Taxonomy. *Journal of Sustainability*. Vol. 14, 5279. <https://doi.org/10.3390/su14095279>
44. Rubavel, M. (2020). Social Audit. Conference: Session on Social Audit. DOI:10.13140/RG.2.2.10007.39844.
45. Russo Garrido S, Parent J, Beaulieu L. & Revéret JP. (2018) A literature review of type I SLCA – making the logic 717. underlying methodological choices explicit. *Int J Life Cycle Assess* 23: 432-444. DOI: 10.1007/s11367-016-7181067-z
46. Santoso B. & Aprillianto B. (2019). The need and readiness analysis of social audit implementation in Indonesia. *Jurnal Akuntansi dan Pendidikan*. Vol. 8. No. 1 .35-46.
47. Sari, N. & Wijaya, M.(2013). Analysis on the society indicator of corporate social responsibility (CSR) of ptantam. *Jornal of binus business review* Vol. 4 No. 2 .pp 697-704.
48. Sarvaiya, H., Eweje, G. & Arrowsmith, J. (2016). The Roles of HRM in CSR: Strategic Partnership or Operational Support? *Journal of Business Ethics*
49. Sekaki, Y., Saidi, Y. & Zaam., H. (2021). Corporate social performance: Key Performance Indicators Performance sociale des entreprises: Indicateurs clés de performance. *Journal of Revue du Contrôle de la Comptabilité et de l'Audit*. Volume 5: 1. Pp 166-180.
50. Shang Z., Wang M, Su Du, Liu Q. & Zhu SH. (2018). Ontology based social life cycle assessment for product development. journals.sagepub.com/home/ade. Vol. 10(11) 1–17. DOI:10.1177/1687814018812277.
51. Siebert A., Bezama A., Okefe S. & Thran, D. (2017). Social life cycle assessment indices and indicator to moitor the social amplication of wood-based products. *Journal of cleaner production*, 1-11.
52. Sinha, R. H., Sajja, S. (2020). Social Audit of Fourteenth Finance Commission (FFC) Grants: Case Study of Jharkhand. Centre for Social Audit National Institute of Rural Development and Panchayati Raj, Ministry of Rural Development Rajendranagar, Hyderabad- 500030. Pp 1-82.
53. Social Audit Network (2018). Brief History of Social Accounting and Audit. Retrieved from <http://www.socialauditnetwork.org.uk/getting-started/brief-history-social-accounting-and-audit/on> 15.03.

54. Santoso, B., Aprillianto, B. (2019). The needs and readiness analysis of social audit implementation in Indonesia. *ASSETS Jurnal Akuntansi dan Pendidikan* Vol. 8 No. 1, pp: 35 – 46
55. Sysoieva, I., Pozniakovska, N., Mikluha, O., Pukas, A., Roleders, V. (2023). Social audit as a tool of civil society aimed at ensuring the sustainability. *OP Conf. Series: Earth and Environmental Science*. 1126 (2023) 012031. Pp 1-9. doi:10.1088/1755-1315/1126/1/012031.
56. Terwindt, C. and Armstrong, A. (2019), "Oversight and accountability in the social auditing industry: the role of social compliance initiatives", *International Labour Review*, Vol. 158 No. 2, pp. 245-272
57. Tighsazzadeh, M.N.(2017). Identifying the Influential Factors on Social Impact Assessment of Reconstruction Projects in Historic Site - A Case Study on Jameh Mosque Street, Yazd, Iran. *European Journal of Multidisciplinary Studies*. Volume 2, 6. Pp 86-92.
58. The Interorganizational Committee on Guidelines and Principles for Social Impact Assessment.(1994). *Guidelines and Principles For Social Impact Assessment*. Department of Commerce National Oceanic and Atmospheric Administration National Marine Fisheries Service. 1-32.
59. Traverso, M., Peiter, C. C., Alvarado, L. M. (2019). Social Life Cycle Assessment of Niobium. *Journal of sustainability*.
60. -Valdivia IH, Ferrari AM, Settembre-Blundo & Fernando E. (2020). Social Life-Cycle Assessment: A Review by Bibliometric Analysis. *Journal of sustainability*. Vol (12), 6211;1-25. doi:10.3390/su12156211
61. -Valdivia S, & Ugaya CML. (2014). Social Life Cycle Assessment and Life Cycle Sustainability Assessment. [online]: 263-277. Available from <DOI 10.1007/978-94-017-72211_19.
62. -Vanclay F, (2003).SIA Principles. Impact Assessment and Project Appraisal. [online] 21 (1):5–11. Retrieved from <http://www.iaia.org/uploads/pdf/IAIA-SIA-International-Principles.
63. -Vanclay F. (2019). Reflections on Social Impact Assessment in the 21st century. *Journal of impact assessment and project appraisal* <https://doi.org/10.1080/14615517.1685807>. 1-6.
64. Vaezzadeh, S., Nghady, A., Ayasy, A.(2014). The components of social sustainability in Iran's development programs, *Iranian Journal of Social Development Studies*, 7(2), 45-59
65. -Vishwakarma V. (2019). Corporate Social Responsibility (A Literature Review). *International Journal of Management*. vol. 7, no. 1. 36–42
66. Wang, C., Guo, H., Lin, SH. (2020). The Influencing Factors of Social Audit Quality: A Literature Review. *Advances in Economics, Business and Management Research, Fifth International Conference on Economic and Business Management*. V (159). Pp 359.363. This is an open access article distributed under the CC BY-NC 4.0 license -<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.
67. -Weidema BP. (2006). The integration of Economic and Social Aspects in Life Cycle Impact Assessment. *International Journal of Life Cycle Assessment*, 11 (1):89-96.
68. -Whelan G, Holden, H. & Bockler, J. (2016).. A Social Return on Investment Evaluation of the St Helens Creative Alternatives Arts on Prescription Programme. England: Creative Alternatives Available online at: <http://iccliverpool.ac.uk/wp-content/uploads/2017/11/Creative-Alternatives-evaluation-report-2016.pdf>
69. White, L. (2018), A Cook 's tour: towards a framework for measuring the social impact of social purpose organisations", *European Journal of Operational Research*, Vol. 268 No. 3, pp.784-797.
70. Yates B. T., Marra M. (2017). Social return on investment (SROI): Problems, solutions ... and is SROI a good investment? *Evaluation and Program Planning*, 64, 136–144.

A comparative study of social impact assessment tools in social research

Sara Hajjaliani¹

Ph.D. Candidate of Agricultural Extension and Education, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Razi University, Kermanshah, Iran

Farahnaz Rostami^{2*}

Associate Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Razi University, Kermanshah, Iran (corresponding author).

Mostafa Ahmadvand³

Full Professor, Department of Rural Development Management, Faculty of Agriculture, Yasouj University, Yasouj, Iran

Ali Asghar Mirakzadeh⁴

Associate Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Razi University, Kermanshah, Iran

Hossein Azadi⁵

Assistant Professor, Department of Agro-Bio-Tech, Liege University, Gembloux, Belgium

Abstract: *Considering that social impact assessment is a social prerequisite for solving social problems and inefficiencies, and even one of the most important starting points for economic growth, and provides opportunities for fundamental application of the foundations of sustainable development. Therefore, it is necessary to pay attention to the social dimension and focus on assessing this dimension in order to provide a general conclusion of the social impacts of sustainable development measures and programmes. However, literature studies show that there are few studies on the description and interpretation of social impact assessment methods despite the importance and attractiveness of assessing this dimension in sustainable development measures. Despite the availability of metrics to measure social impact, it is difficult to choose tools that meet the exact needs of social science researchers. In order to address this challenge, the main goal of the current research is to provide a comprehensive analysis of the common and widely used tools for measuring social effects in social projects, which has been done using a systematic review of the subject literature. From this point of view, in this study, the model of George Z. L. Brady has been used as one of the most important standard methods for the comparative comparison of these tools in the form of four stages of description, interpretation, juxtaposition and comparison. The results show that there is not always one best method and each method definitely does not rule out other methods. On the other hand, each method is not better than another method, and the choice of the best method depends on factors such as the research field, research topic, research design, choosing suitable and appropriate methods, reviewing the choices made, re-examining the questions, the nature of the problem, and others. There are underlying factors.*

Key words: *Social effects, comparative comparison, George Brady model, evaluation.*

---

¹ Email: sarahajaliany@yahoo.com

² Email: fr304@yahoo.com (Corresponding Author)

³ Email: mahmadvand@yu.ac.ir

⁴ Email: mirakzadeh.ali@gmail.com

⁵ Email: hossein.azadi@ugent.be